

TRON FAGERMOEN OG  
SOLVOR MJØBERG LAURITZEN

# Teologier i trosopplæringen



DET TEOLOGISKE  
MENIGHETSAKULTET



Tron Fagermoen og Solvor Mjøberg Lauritzen

# Teologier i trosopplæringen

MF-rapport 2:2018



DET TEOLOGISKE  
MENIGHETSFAKULTET

MF-rapport 2018:2  
Foto omslag: Mf-arkiv  
Rapporten er utgitt av: MF – Det teologiske Menighetsfakultet  
Postboks 5144 Majorstuen,  
0302 Oslo

www.mf.no [post@mf.no](mailto:post@mf.no)  
ISBN 978 - 82 – 91811  
ISSN 0807-798765517

# Forord

---

Det teologiske menighetsfakultet (MF) inngikk i mars 2015 en tre års rammeavtale med Kirkerådet, som omfattet forskning på Trosopplæringsreformen i Den norske kirke. Denne rapporten er resultatet av et av delprosjektene i denne rammeavtalen (delprosjekt 4, Teologi i trosopplæringsreformen). Professor Sverre Dag Mogstad har vært den overordnede lederen for hovedprosjektet (overtatt for førsteamanuensis Morten Holmqvist). Tron Fagermoen, førstelektor i praktisk teologi, MF, og Solvor Mjøberg Lauritzen, førsteamanuensis i religionspedagogikk, MF, har vært prosjektledere for det aktuelle delprosjektet. Det er også vi som har skrevet den endelige rapportteksten.

Kirkerådet har som oppdragsgiver fått en foreløpig versjon av rapporten til gjennomlesning for faktsjekk. Eventuelle unøyaktigheter og feil i rapporten står imidlertid utelukkende for forfatternes regning.

Takk til Kirkerådet som har finansiert prosjektet, og stilt sin kompetanse til rådighet for oss. Særlig takk til Kristine Aksøy, Kjersti Kolbjørnsrud og Randi Langkaas for tilbakemeldinger og oppmuntring underveis.

Takk også til kolleger i seksjonen for praktisk teologi ved MF som har gitt verdifulle innspill til arbeidet med rapporten. Særlig takk til Hallvard Olavson Mosdøl som var sentral i den første fasen av prosjektet.

Sist men ikke minst vil vi takke alle som har gjort det mulig for oss å undersøke teologien i trosopplæringen, ved å gi oss tilgang til å observere de ulike trosopplæringstiltakene og stille opp på intervjuer i etterkant. Uten denne positive innstillingen fra tilsatte i Den norske kirke, og fra deltagerne i trosopplæringstiltakene og deres foresatte, hadde ikke prosjektet latt seg gjennomføre.

Oslo 22.3.2018

**Tron Fagermoen og Solvor Mjøberg Lauritzen**

# Innhold

---

Forord .....	5
Innhold .....	6
1. Innledning.....	7
1.1. Bakgrunn og problemstilling .....	7
1.2. Tidligere forskning .....	8
1.3. Etablering av materialet.....	8
1.4. Metode for innsamling av data .....	10
1.5. Rapportens struktur .....	13
2. To tiltak– fire menigheter.....	14
2.1. Lys våken i Østby menighet.....	14
2.2. Tårnagenthelg i Sørby menighet .....	21
2.3. Lys våken i Østli menighet.....	28
2.4. Tårnagenthelg i Nordbygd menighet .....	34
3. Teologiske profiler i trosopplæringen .....	42
3.1. «Budskaps-teologien» – med vekt på å formidle hovedinnholdet i kristen tro.....	42
3.2. «Felleskaps-teologien» – med vekt på å gjøre barn (og deres familier) til deltagere i gudstjenestefellesskapet.....	44
3.3. «Tradisjons-teologien» – med vekt på innøving i folkekirkekristendom .....	46
3.4. «Kontekst-teologien» – med vekt på dialog med lokale forhold .....	49
4. Teologier i trosopplæringen: avsluttende diskusjon.....	53
4.1. Lokalt mangfold i trosopplæringen .....	53
4.2. Fortsatt fokus på det kognitive trosinnholdet.....	54
4.3. Kirkens tro i praksis – og andre praksiser.....	55
4.4. Kontekstens betydning og dialogens muligheter .....	57
Litteraturliste.....	59
Vedlegg 1: Intervjuguide .....	61

# 1. Innledning

---

## 1.1. Bakgrunn og problemstilling

Trosopplæringsreformen i Den norske kirke er inne i sin såkalte driftsfase. Utviklingsfasen og gjennomføringsfasen er over, lokale planer er vedtatt og implementert, og sentrale breddetiltak som for eksempel *Lys våken* og *Tårnagenthelg* er godt innarbeidet i de fleste av landets menigheter. Trosopplæring har dermed, på ganske få år, blitt en integrert og sentral del av Den norske kirkes faste virksomhet.

Der tro blir delt og læres, skapes det også teologi. Teologi, forstått som fortolkning av kristen tro og praksis, er nemlig ikke bare noe som formuleres i rammen av akademiske institusjoner og offisiell kirkeledelse. Teologi blir til overalt der tro tematiseres og praktiseres, både i og utenfor kirken (Repstad, 2010, s. 9–11). Selv om trosopplæringsreformen i utgangspunktet ikke er en teologisk reform (Hegstad, 2008, s. 73), bidrar den likevel til at ny teologi stadig blir forhandlet fram på lokalplanet i Den norske kirke.

Det er grunn til å anta at det er en sammenheng mellom den lokalt framforhandlede trosopplæringsteologien, og sentrale føringer. Den nasjonale planen legger – godt hjulpet av det digitale planverktøyet – klare føringer for de teologiske aspektene i det lokale trosopplæringsarbeidet. Samtidig gir den akademiske fagteologien viktige impulser til utviklingen av den lokale trosopplæringsteologien, ikke minst gjennom de trosopplæringsansattes utdanning. Når dette er sagt, er det samtidig grunn til å anta den lokale trosopplæringsteologien er noe mer og noe annet enn en reproduksjon av sentralkirkelige føringer og fagteologiske posisjoner. Teologien i trosopplæringen er, slik vi ser det, først og fremst et resultat av en lokal forhandling mellom ulike aktører, materielle redskaper og kontekstuelle forutsetninger. I denne prosessen inntar sentrale føringer og fagteologiske posisjoner ingen privilegert posisjon.

Den komplekse forhandlingsprosessen som ligger til grunn for den lokale trosopplæringsteologien gjør samtidig at denne formen for teologi ikke utgjør noen enhetlig størrelse. Her er det tvert imot grunn til å vente seg store lokale variasjoner, og en stor grad av flerstemmighet internt i de ulike tiltakene og menighetene. Skal en få et inntrykk av hva som kjennetegner trosopplæringsteologien er det viktig at dette mangfoldet blir undersøkt. Bare slik er det mulig å si noe kvalifisert om lokale variasjoner, og om forholdet mellom den lokale trosopplæringsteologien og sentral-kirkelige føringer og fagteologiske posisjoner.

Oppdraget som ligger til grunn for denne rapporten er å gi ny kunnskap om den «hverdagsteologien» som blir til i den lokale trosopplæringspraksisen (Det teologiske menighetsfakultetet, 2015, s. 6). Problemstillingen vi vil forsøke å svare på har vi på bakgrunn av dette formulert slik: *Hva kjennetegner teologien som kommer til uttrykk i Den norske kirkes trosopplæring? Teologi* forstår vi her som fortolkning av kristen tro og praksis (Henriksen, 2007, s. 13–14), med særlig vekt på trosinnholdet (Repstad, 2010, s. 10). *Trosopplæring* forstår vi som den trosopplæringspraksisen som foregår i regi av lokalmenigheter i Den norske kirke.

Vi er ikke primært ute etter å undersøke hvilke teologiske tema som blir behandlet i trosopplæringen – selv om dette selvsagt også er av interesse. Det vi vil rette oppmerksomheten mot, er hvilke teologiske typer eller tilnæringsmåter som er i bruk på trosopplæringsfeltet. Dette betyr at vi er mer opptatt av å beskrive overgrepene teologiske

mønstre og sammenhenger, enn vi er av å beskrive hvilke deler av tros læra som blir tematisert.

Som vi skal komme tilbake til har vi valgt en induktiv tilnærming i analysen av teologien i trosopplæringen. Vi har altså ikke tatt utgangspunkt i eksisterende typologier eller klassifiseringer når vi har analysert materialet, men opererer i prinsippet med en relativt åpen teologiforståelse. Analysene av materialet er samtidig informert av den kjennskapen vi på forhånd har til ulike fagteologiske skoleretninger og trostradisjoner i norsk kirkevirkelighet. Denne kjennskapen til skoleretninger og tradisjoner utgjør med andre ord en del av de produktive «fordommene» – i Gadamer sk forståelse – vi møter feltet og materialet med (Gadamer, 1975, s. 277–285). Siden det er mønstrene i materialet som avgjør hvilke av disse ressursene det er relevant å trekke fram, lanserer vi disse teoriperspektivene først i andre del av analysen.

## 1.2. Tidligere forskning

Det er ikke første gang teologien i trosopplæringen er gjenstand for oppmerksomhet. Allerede i evalueringen av trosopplæringsreformens forsøksfase var teologi et sentralt tema (Hauglin, Lorentzen & Mogstad, 2008). I denne forskningen ble det blant annet pekt på at «kunnskapselementet har blitt gitt for liten oppmerksomhet», og at relasjonen «mellom det allmenmenneskelige og det kristne perspektivet i forståelsen av trosopplæringens innhold» ikke er helt klargjort (s. 221). Også i evalueringen av trosopplæringsreformens gjennomføringsfase ble teologien i reformen tematisert. For eksempel inneholder rapporten *Lokale trosopplæringsplanar. Innhold og prosess* (Fuglseth, Haakedal & Schmidt, 2012) analyser av det teologiske innholdet i de lokale trosopplæringsplanene. Her konkluderes det med at det generelt ikke er så lett å identifisere ulike teologiske profiler i planene (s. 123), selv om enkelte trekk peker i retning av at «kjente regionale forskjeller for tru og livssyn» gjør seg gjeldende (s. 127).

Også utenfor den definerte evalueringsforskningen har teologien i trosopplæringen vært tematisert. Av særlig betydning for vår rapport er Elisabeth Tveito Johnsens artikkel *Teologi som biter og deler. Ti år med trosopplæring i Den norske kirke* (2015). Her blir tidligere forskning på trosopplæringens teologi analysert, med et kritisk blikk på hvordan «teologien i trosopplæringen» blir definert som et gitt kunnskapsinnhold (særlig i forsøksfasen), og på hvordan gjennomføringsfasen er preget av at trosopplæring blir etablert som «et domene for seg selv, som en aktivitet som skal være tydelig forskjellig fra andre fritidsaktiviteter» (Tveito Johnsen, 2015, s. 141).

Vårt forskningsprosjekt skiller seg fra tidligere forskning på teologien i trosopplæringen både når det gjelder materialvalg og metode. Det er første gang teologien i bredde-tiltak som *Lys våken* og *Tårnagenthelg* blir undersøkt. De trosopplæringsansattes refleksjoner over hvordan den lokale trosopplæringsteologien blir forhandlet fram, har heller ikke tidligere blitt tematisert på samme måte som i vår studie.

## 1.3. Etablering av materialet

For å svare på problemstillingen vi har formulert, har vi valgt en kvalitativ forskningstilnærming. En slik tilnærming til forskning vektlegger forståelse og analyse, og forstår datainnsamlingen som en prosess der forsker og forskningsdeltagere sammen produserer nye fortolkninger. Slik forskning danner ikke grunnlag for generalisering, og vi hevder derfor heller ikke at våre funn er representative for all trosopplæring som foregår i Den norske kirke. Vi håper likevel at den rike gjengivelsen av data som den kvalitative



forskningstilnærmingen gir mulighet til, kan gi et grunnlag for gjenkjennelse. Dermed er grunnlaget lagt for at både andre forskere og praktikere selv kan vurdere relevansen av studien for andre kontekster enn de vi har undersøkt.

Konkret har vi observert gjennomføringen av fire tiltak,<sup>1</sup> og gjort intervjuer med ansatte med ansvar for trosopplæring i forbindelse med disse. Vi valgte å gjøre feltbesøk i tiltakene *Lys våken* og *Tårnagenthelg* for denne studien, fordi de har blitt beskrevet som «nyvinninger» i trosopplæringsreformen (Fretheim, Lorentzen & Mogstad, 2016, s. 61). De er begge tidsbegrensede tiltak som i de fleste menigheter arrangeres én gang i året. Samtidig er både *Lys våken* og *Tårnagenthelg* breddetiltak, som når ut til en bred og sammensatt deltagergruppe.<sup>2</sup>

Videre har vi gjort et strategisk utvalg av menigheter basert på kontekstuelle faktorer (Bryman, 2012, s. 422). Trosopplæringen i den enkelte menighet formes av både top-down og bottom-up-prosesser: Samtidig som det foreligger noen sentrale føringer, har det vært et prinsipp at trosopplæringen skal vokse frem nedenfra (Fretheim, Lorentzen & Mogstad, 2016, s. 9, 43-55). Dette prinsippet gjør det nærliggende å tro at kontekst har påvirket teologien i de ulike menighetene. Vi valgte derfor å undersøke menigheter med mest mulig kontekstuell variasjon, og har vektlagt om menighetene ligger i urbane eller rurale områder, samt variasjon i kulturell og religiøs identitet blant innbyggerne i sognet.

Fire menigheter ble valgt ut for analyse. Dette antallet antok vi var lite nok til at vi kunne gjøre en grundig analyse av hvert intervju innenfor rammen av dette prosjektet, samtidig som det var stort nok til å sikre kontekstuell variasjon. I tre av menighetene ble tiltakene gjennomført i samarbeid mellom flere menigheter. Vi refererer likevel alltid til den menigheten der tiltaket ble gjennomført. Alle menighetene har i rapporten fått fiktive navn, som sier noe om hvilken landsdel menigheten ligger i, og hvorvidt det er et ruralt eller urbant område.

*Østby* menighet ligger i en av byene på det sentrale Østlandet. Befolkningen i sognet er preget av superdiversitet, med en multikulturell og multireligiøs blanding av identiteter. På grunn av denne sammensetningen i lokalmiljøet, er målgruppen for trosopplæringen relativt liten på tross av at kirken ligger i et tett befolket, urbant område. Det er derfor også en relativt liten stab i menigheten, og det er én trosopplæringsansatt som har hovedansvaret for trosopplæringen. I *Østby* observerte vi *Lys våken*. Det var 7 barn som deltok på tiltaket, og intervjuet ble gjennomført med én ansatt. Kirken i *Østby* er en typisk arbeidskirke, godt tilrettelagt for ulike aktivitetsformer.

*Sørby* menighet ligger i en by på Sørlandet, og deler dermed *Østbys* urbane beliggenhet. Utover dette er *Østby* og *Sørby* to svært ulike kontekster. Der *Østby* er preget av diversitet, er *Sørby* et område med få nye migranter, og de fleste som ikke er medlemmer av Den norske kirke, er medlemmer av andre kristne trossamfunn. Målgruppen for trosopplæringen er stor, og det er derfor flere ansatte som jobber med trosopplæring. I denne menigheten observerte vi *Tårnagenthelg*, og gjennomførte intervjuet i forbindelse med dette arrangementet. Det var 86 barn som deltok på

---

<sup>1</sup> Vi velger å kalle *Lys Våken* og *Tårnagenthelg* for tiltak og konsept. Med begrepet *tiltak* mener vi arrangementet eller gjennomføringen av *Lys Våken* eller *Tårnagenthelg*. Med konsept mener vi det materialet og de ressursene som er tilgjengelig i ressursbanken.

<sup>2</sup> For videre beskrivelse og evaluering av trosopplæringsens breddetiltak, se Botvar, Haakedal og Kinserdal (2013).

*Tårnagenthelg*, og vi gjennomførte intervjuet med fire ansatte. Kirken i *Sørby* er en stor arbeidskirke, med en romløsning som gir mulighet for mange parallelle aktiviteter.

*Østli* menighet ligger i et mellomstort tettsted på Østlandet. *Østli* har derfor, til forskjell fra de to menighetene beskrevet over, en rural beliggenhet. På grunn av denne beliggenheten er det relativt få barn i målgruppen for trosopplæringen, og tiltakene arrangeres derfor ofte i samarbeid mellom flere menigheter. Det er én ansatt som har hovedansvaret for trosopplæringen i sognet. I denne menigheten observerte vi *Lys våken*, og gjennomførte intervjuet i forbindelse med dette arrangementet. Det var 19 barn som deltok, og vi gjennomførte intervjuet med to ansatte. Kirken er en korskirke fra 1700-tallet, og det ligger et menighetshus i tilknytning til kirken som ble brukt i trosopplæringstiltaket.

*Nordbygd* menighet ligger i et lite tettsted i Nord-Norge. *Nordbygd* deler dermed den rurale beliggenheten med *Østli*, men der *Østli* er preget av monokultur, er *Nordbygd* et flerkulturelt område med innslag av samisk populasjon i sognet. På grunn av den grisgrendte beliggenheten er det få barn i målgruppen for trosopplæringen, og tiltakene arrangeres derfor ofte som samarbeid mellom flere menigheter. I *Nordbygd* er det to ansatte med ansvar for trosopplæringen. Vi observerte *Tårnagenthelg*, og gjennomførte intervjuet i forbindelse med dette. Det var fem barn som deltok på *Tårnagenthelg*, og vi gjennomførte intervjuet med de to ansatte. Kirken er en mindre kirke fra 1700-tallet med kjøkken og oppholdsrom i tilknytning til kirken.

#### **1.4. Metode for innsamling av data**

##### **Observasjon og intervju**

Som metode for innsamling av data benyttet vi oss av både observasjon og intervju. Disse metodene gir tilgang til to ulike blikk på en praksis. Direkte observasjon gir informasjon om hva som *gjøres*. Intervju komplementerer denne metoden gjennom å gi aktørene mulighet til å forklare og reflektere. Når intervjuer blir gjennomført etter observasjon kan dette også bidra til å øke kvaliteten på intervjuet. Observasjonen gir bakgrunnskunnskap som bidrar til å gjøre spørsmålene som blir stilt mer relevante for den bestemte konteksten, og kan også bidra til å bygge tillitt mellom intervjuer og intervjudeltager.

Vi valgte videre å gjøre intervjuene med ansatte med ansvar for trosopplæringen. Faren med å begrense intervjudeltakelsen til ansatte, er at vi signaliserer at det er ansatte som alene bærer teologiproduksjonen. Gjennom å utelukkende løfte frem deres perspektiver er vi også med på å forsterke de kirkelige ansattes definisjonsmakt. Å inkludere andre aktører som barn, foreldre eller gudstjenestedeltagere, ville utvilsomt tegnet et rikere bilde av teologien i menighetene. Når vi likevel har valgt å begrense intervjudeltakelsen til ansatte er det av både faglige og pragmatiske grunner. De ressursmessige rammene for prosjektet tillot oss ikke å gjøre en mer omfattende studie. Valget falt på intervjuer med trosopplæringsansatte, fordi det er de som står tettest på alle fasene i trosopplæringen, fra planlegging til gjennomføring og etterarbeid. Det er derfor de trosopplæringsansatte som best kan gi en beskrivelse av intensjoner og prosesser.

Siden vi hovedsakelig var ute etter ansattes perspektiver og refleksjoner i intervjuene, var det naturlig å intervju den (eller de) ansvarlige for tiltaket vi besøkte. Hvem som deltok på intervjuet varierte mellom menighetene, ettersom de ansatte selv var med å bestemme dette.

Vi henvendte oss i utgangspunktet til den ansvarlige for det enkelte tiltaket. I tre av de fire menighetene spurte vår kontaktperson om andre ansatte også kunne være tilstede på intervjuet, fordi de hadde vært betydelig involvert i utforming og/eller gjennomføring. Intervjuene er derfor i ett tilfelle gjennomført med én ansatt, i to tilfeller med to ansatte, og i ett tilfelle med fire ansatte<sup>3</sup>.

Av hensyn til anonymiseringen har vi har valgt å ikke gjengi verken utdanning eller stillingskategori for den enkelte ansatte. Det vi likevel kan si om det samlede utvalget var at alle de ansvarlige for trosoppøringstiltakene vi observerte hadde høyere utdanning innenfor fagfeltene pedagogikk, teologi, kateketikk eller diakoni. I denne rapporten anvender vi *ansatt* eller *trosopplæringsansatt* som samlebetegnelse for alle, uavhengig av deres utdanning og egentlige stillingskategori.

Selve intervjuet var grovt sett delt inn i to deler, én del som tok utgangspunkt i *planleggingen* av tiltaket, og én del som tok utgangspunkt i *gjennomføringen*. Intervjuene ble gjennomført med hjelp av bildekort.

I den første delen av intervjuet nærmet vi oss spørsmålet om teologi gjennom et fokus på planleggingsfasen. Helt konkret ba vi intervjudeltagerne rangere ulike bildekort etter hva som hadde vært viktig og mindre viktig i planleggingsfasen.<sup>4</sup> Tanken bak dette fokuset var at vi ville få innsyn i hva trosopplæringsansatte tenkte om hva som hadde påvirket dem. Samtidig ville et slikt fokus gi oss innsyn i hva som ble gitt teologisk autoritet.

Vi hadde på forhånd laget 11 kort med illustrasjoner som ble introdusert i første del av intervjuet. Disse dannet utgangspunktet for en refleksjon rundt planleggingen. De fleste kortene besto i intervjusituasjonen av bilder heller enn tekst. Når disse nå har blitt forenklet for denne rapporten, betyr det også at de mest sannsynlig gir andre assosiasjoner enn de opprinnelige bildene. Vi gir derfor en forklaring til de ulike kortene her. De 11 illustrasjonene ble til i samtale mellom oss som forskere, trosopplæringsansatte og tidligere forskning på trosopplæring.

*Lys våken/Tårnagenthelg.* På dette kortet hadde vi et bilde av logoen for *Lys våken* eller *Tårnagenthelg*. I innledningen til intervjuet forklarte vi at vi her tenkte på hele konseptet, inkludert ressursbanken på nett, t-skjorter og andre rekvisitter, sanger etc.

*Nasjonal plan.* Her var et bilde av den nasjonale trosopplæringsplanen «Gud gir – vi deler».

*Trosopplæringsansatt.* Her hadde vi bilde av den/de som ble intervjuet, uavhengig av stillingsbeskrivelse. Vi forklarte at vi her tenkte på dem som person, inkludert deres utdanning, erfaring og personlighet.

*Staben.* Her hadde vi bilder av de i staben som ikke var direkte involvert i trosopplæringstiltaket vi observerte. Hvilke personer dette gjaldt varierte mellom menighetene, men inkluderte for eksempel prest, diakon og daglig leder.

*Bibelen.* På dette kortet var det ganske enkelt et bilde av en bibel.

---

<sup>3</sup> I noen av intervjuene var også noen frivillige med på intervjuene. Siden fokuset i intervjuet i stor grad handlet om de ansattes ansvarsområder har vi i analysen valgt å vektlegge de ansattes innspill.

<sup>4</sup> For fullstendig intervjugide, se vedlegg 1

*Kirkebygg/kirkerom.* Dette kortet inkluderer to bilder, ett av kirkebygget utenfra, og ett av kirkerommet.

*Lokal plan.* På dette kortet hadde vi et bilde av et utdrag fra den lokale trosopplæringsplanen. Dette illustrerte den lokale planen som helhet.

*Lokalmiljø.* På dette kortet var et kart over nærmiljøet til kirken tiltaket ble holdt i. Vi forklarte at vi her tenkte på lokalmiljøet inkludert geografi og demografi.

*Alle døpte.* På dette kortet hadde vi skrevet «alle døpte», og det skulle representere alle de døpte i soknet.

*De aktive gudstjenestedeltagerne.* På dette kortet var det også tekst, der det sto «de aktive gudstjenestedeltagerne». Selv om dette mest sannsynlig har stor overlapp med kortet over med «alle døpte» ønsket vi å gi de trosopplæringsansatte en mulighet til å reflektere over ulike medlemmer i menigheten.

*Kirkeåret.* På dette kortet hadde vi et bilde av kirkeårets hjul.

I den andre delen av intervjuet, som fokuserte på gjennomføringen av tiltaket, varierte det fra menighet til menighet hva som var avbildet på kortene. Kortene ble utformet etter at tiltaket var blitt observert, på bakgrunn av observasjonene vi hadde gjort underveis i tiltaket. Vi forsøkte å illustrere de ulike aktivitetene som hadde funnet sted gjennom bilder og tekst. En av svakhetene med denne tilnærmingen er aktivitetsfokuset. Våre kort illustrerte for eksempel ikke spontane dialoger som oppsto, kontakt mellom voksne og barn, eller utvikling av vennskap mellom barna. Det var derfor opp til intervjudeltagerne å adressere disse temaene med utgangspunkt i de tilgjengelige illustrasjonene. I denne delen av intervjuet spurte vi intervjudeltagerne om hva aktivitetene skulle formidle, om alle aktivitetene formidlet det samme, og hvilke aktiviteter de tenkte bidro mest til denne formidlingen.

Vi mener denne måten å gjøre intervjuet på gir et godt utgangspunkt for diskusjon. Illustrasjonene fungerer som en hjelp til å huske, og gir derfor mulighet til å se flere sammenhenger. Gjennom forsøk på å rangere vil refleksjonen tilspisse seg og bli mer konkret. Denne tilnærmingen, og kanskje spesielt spørsmålet om å rangere kortene etter viktighet kan riktignok virke banaliserende. Vi tror likevel denne måten å gjennomføre intervjuene på var fruktbar, fordi den tvang frem refleksjoner knyttet til vektlegging og fokus. I tillegg så vi da vi analyserte materialet at selve rangeringen også er interessant.

## **Analyse**

Intervjuene ble filmet for å fange opp sammenhengen mellom det som ble sagt og hvordan kortene ble flyttet rundt på bordet. De transkriberte intervjuene ble deretter tematisk kodet (Bryman, 2012, s. 578) ved hjelp av programvaren Atlas.ti. Kodingen ble gjort for å sortere materialet for å få bedre oversikt, og kodene sammenfalt i stor grad med temaene på bildekortene. Kodene som ble brukt tok derfor ikke utgangspunkt i en bestemt teori eller etablert typologi, og det første steget i analysen kan derfor sies å være primært induktivt.

Da vi begynte neste fase av analysearbeidet, hvor analysen skrives frem basert på det kodede materialet, tok vi utgangspunkt i de etablerte kodene og strukturerte analysen rundt disse. Vi oppdaget fort at dette reduserte materialet på en uheldig måte. På grunn av intervjuenes struktur, og aktiviteten vi hadde gjennomført med bildekortene, mistet vi mye verdifull

informasjon når vi utelukkende brukte kodene som utgangspunkt. Vi lot oss derfor inspirere av narrativ analyse, som ikke bare vektlegger hva som blir sagt som deler og biter, men som i høyere grad ivaretar strukturen og sammenhengen ting blir sagt i (Bryman, 2012, s. 582). Vi bestemte oss derfor for å følge strukturen i selve intervjuene, og skrive analysen frem som fire narrativ. Hvert intervju er følgelig analysert separat. Selv om vi bevisst har forsøkt å presentere både egenart og kompleksitet i hvert av intervjuene, har materialet samtidig gjennomgått en betydelig datareduksjon for å muliggjøre et tydelig narrativ (Miles & Huberman, 1994, s. 10-11), og noen nyanser er derfor borte. Analysene følger samme struktur som intervjuene, der én del omhandler planleggingsfasen og én del gjennomføringen.

På bakgrunn av disse analysene utformet vi så en typologisk fremstilling av fire teologiske profiler. Hver av profilene er inspirert av særlig én eller to av de menighetene vi har analysert. Samtidig er trekk fra de ulike profilene tilstede i alle de fire menighetene. I utviklingen av profilene har vi brukt teori og tidligere forskning. Vår analytiske tilnærming kan derfor klassifiseres som abduktiv, siden det har foregått en dialog mellom empiri og teori gjennom hele prosessene (Atkinson & Delamont, 2005, s. 833).

### **1.5. Rapportens struktur**

Etter at vi i kapittel 1 har presentert problemstilling, tidligere forskning, materiale og metode, vil vi i kapittel 2 gå videre til den første analysen av materialet. Her vil vi gi en tykk og relativt detaljert beskrivelse av de ulike intervjuene og observasjonene i de fire menighetene. I kapittel 3 tar vi analysen ett steg videre, og presenterer fire ulike teologiske profiler identifisert i materialet. I det avsluttende kapittel 4 drøfter vi funnene vi har gjort, og kommer med innspill til Den norske kirkes videre arbeid med trosopplæringen.

## 2. To tiltak– fire menigheter

---

I dette kapitlet vil vi presentere analysen av det innsamlede materialet vårt, menighet for menighet. Et trekk som gikk igjen i de fire tiltakene vi undersøkte, er at vi alle steder møtte trosopplæringsansatte (og frivillige) som var opptatt av at barna skulle ha det bra i kirken. For oss som observerte virket det også som de trosopplæringsansatte lyktes med dette. I tillegg opplevde vi at alle tiltakene vi besøkte var godt gjennomtenkte. Alle de trosopplæringsansatte hadde et reflektert forhold til hva de ønsket å formidle, og hvordan dette best kunne gjøres.

På andre punkt var det store variasjoner mellom tiltakene. I dette kapitlet vil vi derfor presentere analysene av tiltakene ett for ett. Analysene følger den samme grunnstrukturen. Først beskriver vi den lokale konteksten og det konkrete programmet for det enkelte tiltaket. Deretter går vi over til å analysere intervjuet, som blir presenter i to deler, med fokus på henholdsvis planleggingsfasen og gjennomføringen. Avslutningsvis presenterer vi noen innspill fra observasjonene.

### 2.1. Lys våken i Østby menighet

#### 2.1.1. Kontekst og program i Østby

Som beskrevet i metodekapitlet, var vi opptatt å inkludere ulike kontekster i utvalget. Vi tok kontakt med *Østby* menighet fordi dette var en menighet i et urbant område sentralt på Østlandet, i en bydel preget av flerreligiøsitet og flerkulturalitet. *Lys våken* gjennomføres her som et samarbeid mellom to menigheter. Kari jobber med trosopplæring i begge menighetene, og har hovedansvaret for *Lys våken*. Organisten, to prester, to ungdommer, og en student i praksis deltar også. Innholdsmessig følger *Lys våken* en treårs-syklus, så barna kan delta tre år på rad. Dette året var det variant 2 som ble gjennomført, og målet for denne varianten er i følge den lokale trosopplæringsplanen at barna skal erfare kirken som sitt hus, at de skal oppleve seg trygge.

Det er denne gangen 7 barn som deltar på *Lys våken*. Dette er et relativt lavt tall tatt i betraktning det tett befolkede området kirken ligger i. Dette kan ha sammenheng med at området preges av flerkultur og flerreligiøsitet. Trosopplæringsansatt Kari forklarer også at de fleste av barna som kommer på trosopplæringstiltak i *Østby* verken er medlemmer eller tilhørende, og at trosopplæringen derfor er første møte med kirken for mange barn. Siden området er preget av høy barnefattigdom, forklarer Kari at et fellestrekk blant barna som melder seg på er at foreldrene ikke har råd til å sende barna på så mange fritidsaktiviteter.

*Lys våken* begynner med registrering, bli-kjent-leker og øving på *Lys-Våken*-sangen lørdag ettermiddag. En drøy time etter at barna har kommet, spiser de lunch. Deretter øver de på dramastykket som skal fremføres under gudstjenesten dagen etter. Etter dramaøvingen er det lysløype ute. Postene er svært varierte, og inneholder blant annet morsomme aktiviteter, kunnskapsorienterte poster, og gudstjenesteforberedelser i form av bønneskriving. Etter aktivitetsløypa følger Gudsrikeleken. Historien om Jesu liv blir fortalt ved hjelp av bildekort. Deretter er det middag, og så gudstjenesteøvelse. Kari går gjennom liturgien, før organisten kommer og øver på sang med barna. Deretter er det formingsverksted hvor deltagere og ledere dekorerer julekuler, etterfulgt av filmvisning i kirkerommet. Når filmvisningen er over, har klokka allerede blitt elleve på kvelden, og alle samles rundt lysgloben for bønn og lystenning før de legger seg i kirkerommet. Etter at barna har lagt seg leser Kari en bok for barna. Neste dag er det vekking og frokost, før det igjen er øvelse på leddene i gudstjenesten og dramaet

som en del av det. Under gudstjenesten sitter barna på første rad og er aktivt med, blant annet gjennom fremføring av *Lys-våken*-sangen og dramaet.

### 2.1.2. Planleggingsfasen i Østby

I den første delen av intervjuet med trosopplæringsansatt Kari tok vi utgangspunkt i planleggingen av *Lys våken*. Som beskrevet i metoden, lanserte vi en rekke ting som kan ha påvirket utformingen av innholdet i *Lys våken*. De 11 kortene<sup>5</sup> ble lagt på bordet. Deretter startet vi intervjuet med å spørre hva som etter hennes syn hadde vært viktig og mindre viktig for planleggingen av innholdet i *Lys våken*.

Kari er rask med å svare, og viser liten tvil når hun raskt plukker ut Bibelen og plasserer den som viktigst for utforming av innholdet: «Hvis det ikke hadde vært for Bibelen så hadde jeg ikke gidde å være her. (...) Fordi det er jo kallet mitt, å fortelle barna om Jesus, for jeg tenker at det trenger de å høre.»

Kari plasserer seg selv som nest viktigst etter Bibelen. Hun er tydelig på å si at innholdet ikke nødvendigvis blir bedre av at det er hun som planlegger det, men at det likevel blir formet av hennes kompetanse. Spesielt trekker hun frem sin teologiske kompetanse og all erfaringen hun har fra kirke- og barnearbeid. Mest vekt legger hun på at hun har oversikt over frelseshistorien.

Jeg tenker jo at jeg har ganske god oversikt over frelseshistorien og ting som jeg synes er viktig å ha med. (...) Jeg tror at jeg har en fordel med at jeg kan se litt sammenhenger og at jeg ikke bare kan se på en enkel bibelhistorie, men at jeg kan se den i forhold til andre ting som står i Bibelen og at det kan være bilde på det (...).



Figur 1 Planlegging Østby (1)

De to kortene hun rangerer som viktigst, knyttes gjennom dette sammen gjennom at grunnen til at hun rangerer seg selv så høyt er hennes bibelkunnskap. Bibelen er her forstått først og fremst som frelseshistorien, og det hun fremhever som viktigst ved seg selv er kunnskapen om denne historien.

Etter Bibelen og seg selv, plasserer hun den nasjonale og den lokale planen. De blir liggende ved siden av hverandre fordi de etter hennes syn henger svært tett sammen. Hun fremhever de sterke føringene nasjonal plan gir for lokal plan, både når det gjelder grunnlag, særpreg og sentrale dimensjoner, tidsfordeling på alderstrinn, forslag til tekster, og kunnskap om kristen tro og tradisjon, i tillegg til rapporteringsverktøyet.

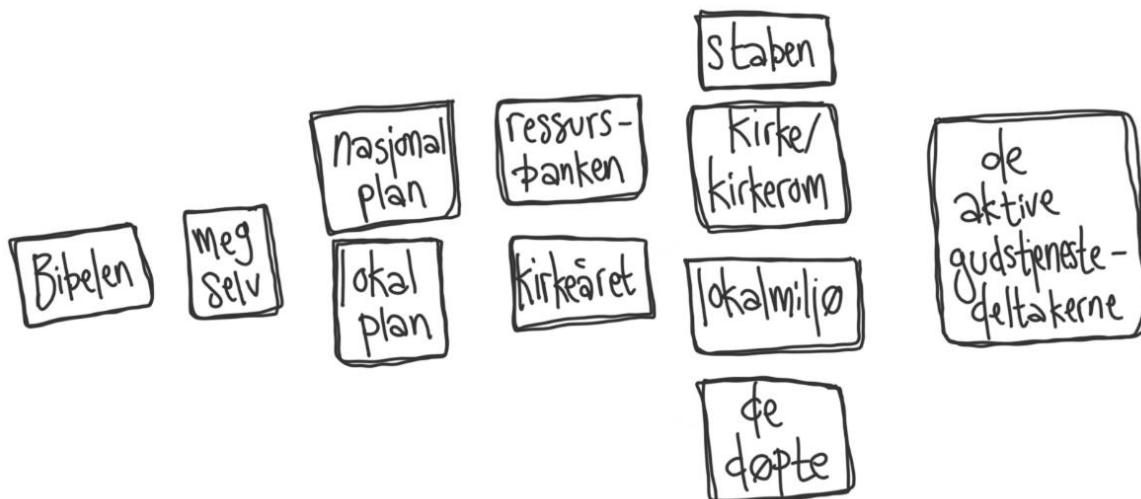
<sup>5</sup> Med bilde av kirke/kirkerom, staben (de som ikke er med på intervjuet), Bibelen, lokal plan, kirkeåret, nasjonal plan, den trosopplæringsansatte (som ble intervjuet), *Lys Våken*-logoen (det vi kaller «konseptet», som inkluderer navnet og alt som har logoen på seg, sangen og ressursbanken på nett), alle døpte i soknet, lokalmiljøet, og de aktive gudstjenestedeltagerne.

Det er jo ganske detaljert, hva du skal gjennom. På disse forskjellige punktene. Hva er det fra kirkens tro og tradisjon de skal lære? Hva slags praksis skal de ha? Hva har dette å si for livstolkning og livsmestring?

På grunn av de sterke føringene beskriver hun den lokale planen som en konkretisering av den nasjonale. Den nasjonale planen ble følgelig overflødig etter at lokal plan var utarbeidet.

De øvrige elementene ble mindre omtalt i intervjuet, selv om Kari fremhevet ressursbanken/konseptet og kirkeåret som noe viktigere enn de øvrige. Om kirkeåret sa hun at siden temaene rullerte mellom tre år, ville kirkeåret kommet tydeligere frem det året de fokuserte på adventstiden. Ressursbanken benyttet hun aktivt for å få ideer og inspirasjon til aktiviteter. Selv om den er nyttig for å få konkrete eksempler på opplegg, savner hun mer hjelp til å lage en link mellom konseptet *Lys våken* og hva det betyr å være lys våken.

Nest nederst plasserte Kari staben, kirke/kirkerom, lokalmiljø og alle døpte i soknet. Til slutt havner de aktive gudstjenestedeltagerne. De er, ifølge Kari, tilstede på gudstjenesten, men hun sier hun tar for gitt at det som passer for barna, også passer for dem. Hun ser det som viktig at de kommer på gudstjenesten så barna får se at det går noen der til vanlig, og at de skryter av ungene. De spiller også en rolle som frivillige. Utover det påvirker de ikke innholdet. Den endelige rangeringen ble derfor seende slik ut:



Figur 2 Planlegging Østby (2)

Oppsummerende kan det sies å være en hovedtendens at Kari opplever innholdet i trosopplæringen som relativt toppstyrt. Bibelen, med fokus på den overgripende frelseshistorien, er det viktigste for Kari. Når hun plasserer seg selv nest etter Bibelen, er det fordi hun har kunnskap om denne historien i Bibelen. Videre plasseres lokal plan sammen med nasjonal plan. Det er imidlertid ikke planen lokale karakter som fremheves, men heller at den lokale planen er en konkretisering av den nasjonale. De konkrete aktivitetene er i stor grad inspirert fra ressursbanken, og ett av årene er kirkeåret tematisert. De mer lokale aspektene, som stab, kirke/kirkerom, lokalmiljø, alle døpte i soknet, og de aktive gudstjenestedeltagerne, er rangert lavest når det gjelder innflytelse på innholdet.



### 2.1.3. Gjennomføringen av Lys våken i Østby menighet

Den andre delen av intervjuet fokuserte på de konkrete aktivitetene i trosopplæringstiltaket, og hva de trosopplæringsansatte ønsket å formidle med disse. Ti illustrasjoner<sup>6</sup> på aktiviteter som hadde foregått på *Lys våken* ble lagt på bordet. Vi brukte det oppsatte programmet som utgangspunkt for å identifisere de ulike aktivitetene, og det er derfor et veldig forenklet bilde av hva som foregikk på tiltaket som fremstilles. Frilek og spontan dialog blir for eksempel borte. De som ble intervjuet hadde likevel mulighet for å få disse inkludert, siden vi startet intervjuet med å spørre om det var noe de ønsket å legge til. I *Østby* hadde Kari ingen ekstra aktiviteter hun ønsket skulle inkluderes.

#### Trosopplæring og trosformidling

Første spørsmål i denne delen av intervjuet gikk på hva hun tenkte at de ti aktivitetene samlet sett formidlet. Kari forklarte at selve temaet for *Lys våken* ruller over tre år, og at årets tema var Jesu liv. Et annet år fokuserer de mer på kirkeåret, og et tredje på Paulus og misjonsbefalingen. Hun trakk også frem at hovedbudskapet i konseptet er «å være lys våken overfor Gud og seg selv og andre», samtidig som hun påpeker at hun selv ikke har gjort noe stort poeng ut av dette.

Jeg vet ikke om de klarer å linke det til at når vi snakker om Jesus så blir de på en måte mer lys våken overfor Gud? Eller når vi kommer med bønnetemaer, eller når vi samarbeider ute så prøver vi å være hyggelige med hverandre. Tror ikke de klarer å trekke den der, men jeg har ikke gjort noe forsøk på det heller.

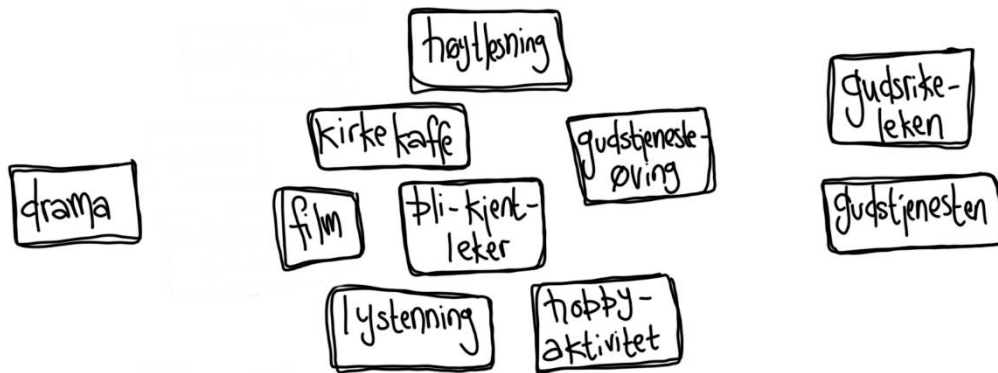
Hun sier at det overordnede målet med tiltaket er at barna skal få styrket den troen de allerede har, og ta del i et fellesskap av troende. Dette fellesskapet skal bidra til å vise at det både er andre barn og voksne som tror, og at kirken er et godt sted å være.

Det har både med innholdet, at de skal få styrket troen, men også fellesskapet på en måte. Det er det viktigste for meg. Og det å se at de ikke er alene som kristne. At det går an å ha det gøy og tro på Jesus (...). Jeg tror ikke de snakker mye om det, verken hjemme eller på skolen eller blant venner. Snakker om Jesus, snakker om tro. Så jeg syns det er kjempeviktig at de kan ha et sted hvor de kan snakke om tro, at det kan være normalt å være troende.

Med dette som utgangspunkt spurte vi videre om det var noen av aktivitetene på *Lys våken* som formidlet mer eller mindre av dette overordnede budskapet. Kari understreket først at trosformidling var det viktigste for henne, og at det var to aktiviteter i *Lys våken* som ivaretok dette spesielt – gudsrikeleken og gudstjenesten. Å øve på dramastykket ble trukket ut som det minst viktige for formidling av innhold.

---

<sup>6</sup> Film, høytlesning, drama, kirkekaffe, bli-kjent-leker, lystenning, hobbyaktivitet, gudstjenesteøving, gudsrikeleken og gudstjenesten



Figur 3 Gjennomføring Østby (1)

Gudsrikeleken mener hun er den aktiviteten som gir mest næring for troen. Dette begrunner hun med at den formidler kunnskap om Jesu liv, samtidig som den legger til rette for samtale om tro der barna får reflektere. Gudstjenestens viktighet blir begrunnet med at den formidler både fellesskap, forkynnelse og nattverd. Disse tre tingene er sentrale fordi de ifølge Kari kan bidra til å styrke troen. Gudstjenesten er også viktig fordi den knytter de ulike trådene fra *Lys våken* sammen. For eksempel kan nattverden virke trosstyrkende fordi de har lært om nattverden tidligere i *Lys våken*.

Og hvis de klarer å tenke tilbake på nattverden fra det de hadde hørt dagen før om nattverd, at Jesus er sammen med oss, så kanskje de kan gå hjem og tenke at Jesus er sammen med dem. At de har vært med på nattverd og vært med på det Jesus gjorde.

Dramastykket barna deltar i mener hun også kan virke trosstyrkende dersom det knyttes til gudstjenesten, men at øvelsen i seg selv ikke nødvendigvis bidrar til å styrke troen.

Jeg tror ikke at det at de øver inn drama er så veldig trosstyrkende. Jeg tror heller det blir en sånn egen greie som de kanskje ikke helt skjønner hva har med saken å gjøre. Hvis ikke det blir tatt opp igjen i gudstjenesten da. (...) Nei, altså, nå begynner vi på advent, hvorfor driver vi å øver inn et drama som handler om noe som skjedde i påsken, ikke sant? Det får de ikke vite før på gudstjenesten, for da blir det trukket en liten tråd, med Jesus som kommer til oss i dag også. Da kanskje falt det noen ting på plass. Men det er ikke sikkert.

Likevel blir ikke gudstjenesten sett på som et mål i seg selv. At gudstjenesten kan oppleves som kjedelig holdes heller frem som noe som kan forhindre at barna får styrket sin tro. Hun mener gudstjenesten kan virke fremmedgjørende både fordi formen blir kjedelig for barna, og fordi foreldrene kan oppleve det stressende å holde barna i ro.

Hvis vi har verdens beste budskap, så er det vår jobb og ikke stenge for det budskapet. Enten ved at det er kjedelig, eller ved at det er utrygt, eller et eller annet. Det er vel og bra å lære dem liturgien, ikke sant, og tenke at, «hvis du går regelmessig til gudstjeneste så blir du glad i liturgien, gutten min». Det er helt sikkert sant, det er bare at de kommer aldri igjen hvis de kjeder seg. (...) Det skal være lave skuldre, det skal være tilpasset barna, sånn at de voksne har det okay. Det er min kjepphest. At vi ikke skal stenge for budskapet. Og da blåser jeg i at de ikke lærer ting som andre syns er viktig.

Konkret bruker de derfor en egen liturgi på familiegudstjenester, og endrer også litt på denne når det er trosopplæringsgudstjenester: «altså på *Lys våken* [gudstjenesten] nå så hadde vi jo ikke Kyrie en gang ... Vi har skippa Kyrie. Ikke si det til noen».



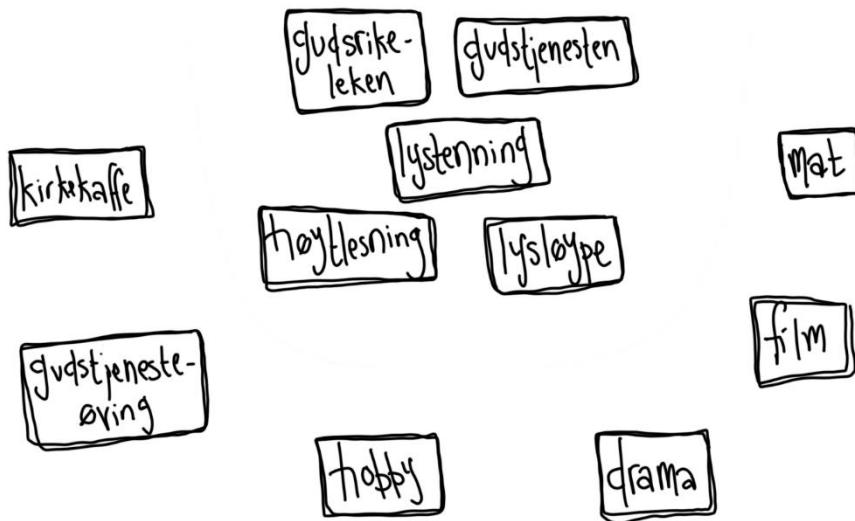
Figur 4 Gjennomføring Østby (2)

Nest etter gudsrrikeleken og gudstjenesten plasserer hun lystenning, fordi «det å kunne tenne lys og be er en måte å få kroppen med på, i troen». Hun sier videre at hun tror det er godt for barna å se at noen tenner lys for dem, og at de får tenne for noen andre. Det kan være trosstyrkende for barna at de opplever at det er en voksen som ber, at det er en voksen som tror at Gud hører: «det er et forbilde i at en voksen ber også. Og så er det et forbilde i at vi kan bety noe for hverandre, at hvert lys er en liten bønn til Gud.»

Videre følger høytlesningen og lysløypa. Plasseringen av begge disse begrunnes med at barna lærer noe der. Boken det ble lest fra handlet om Jesus, og om at det var noe annerledes med ham. Og uteløypa var, som hun selv sa, ikke bare «tant og fjas». Samlet sett så Kari på trosformidling og trosstyrking som det overordnede målet med *Lys våken*. Det hun ser som mest trosstyrkende er å få kunnskap om frelseshistorien.

### **Kirken som et godt sted å være**

Etter å ha rangert kortene med innhold etter hva hun tenkte formidlet mest, foreslår Kari en annen rangering som hun mener er mer fruktbar, som sier noe om kjerne og forutsetninger. De fem elementene som blir forstått som kjernen er gudstjenesten, gudsrrikeleken, lystenning i globen, høytlesning og lysløypa. Disse legger hun samlet. Rundt denne kjernen legger hun de øvrige aktivitetene i en halvsirkel. Hun sier at alle aktivitetene var nødvendige for at *Lys våken* skulle bli som det ble. Selv om det er de fem i midten som formidler kjernen i budskapet, er de andre nødvendige som tilretteleggere.



Figur 5 Gjennomføring Østby (3)

Hun mener det er viktig å legge til rette for aktiviteter som skaper trygghet, slik at tro kan bli formidlet: «Ja, det har noe med hva som må til for at noe annet skal skje. Ellers så kunne vi jo bare gått rett på ... og det gjør vi jo ikke. Vi er jo ikke dumme heller.»

Trygghet handler både om at barna må være trygge på hverandre, og at barna må være trygge på de voksne. For at barna skal bli trygge på hverandre må de delta i gruppeaktiviteter, som bli-kjent-leker, hobbyaktiviteter og uteløypa. Hun mener at kjerneelementene og forutsetningene for å formidle disse er så tett avhengig av hverandre at aktivitetene som skaper trygghet på sett og vis er de viktigste:

For å skape trygghet, må du jo bli kjent også. Så jeg vet ikke hvor det skal komme. Det er klart at det kan godt hende at den [uteløypa] skal på toppen, fordi de ikke hadde turt å sagt noe i gruppa der [gudsrikeleken] hvis ikke de var litt trygge på hverandre.

Andre aktiviteter var viktige for å skape trygghet mellom barna og de voksne. Lystenning i globen, måltidene, og hobbyaktiviteten, der barn og voksne satt sammen skaper rom for samtale.

Ja, det kan være det, når det lakker og lir ut mot kvelden, eller når de skal legge seg, hvis de lengter hjem for eksempel, både på leirer og her så kommer ting opp som de vil snakke om ... det er ikke uvanlig det.

Aktivitetene blir sett på som en helhet, der alle er viktige og spiller en rolle. Hun forklarer hvordan de ulike aktivitetene gir ulike ting, fra å få skryt til å ha det koselig med godteposen. Hun knytter dette videre opp mot ulike intelligenser, og at det er viktig å ha ulike aktiviteter fordi barn er forskjellige: «Du kan jo ikke bare regne formidlingsbiten. Og igjen, det er læring i alt. Alt du gjør er det læring i».

Samlet sett vektla Kari trosformidling, trosstyrking, fellesskap og trygghet i hva hun ønsket å formidle gjennom *Lys våken*. Hun fremhevet kunnskap som spesielt viktig for å styrke troen. Trygghet ble fremholdt som nødvendig for at budskapet skulle bli formidlet.

#### **2.1.4. Innspill fra observasjonene i Østby**

I tillegg til å lese trosopplæringsplanene og intervjuer de trosopplæringsansatte, var vi også tilstede på tiltaket som deltagende observatører. Dette ga oss nødvendig bakgrunnskunnskap for å gjennomføre intervjuene og sette det inn i en kontekst. Samtidig ga det oss mulighet til å reflektere over forholdet mellom det den lokale planen sier om *Lys våken*, de trosopplæringsansattes refleksjoner, og våre egne observasjoner. Før vi oppsummerer, vil vi kort nevne noen momenter fra observasjonsmaterialet vi merket oss spesielt.

*Lys våken* i Østby bar preg av stor variasjon og høyt aktivitetsnivå. Tiltaket kunne på mange måter minne om en barnebursdag eller barneleir, hvor det var lagt vekt på at barna skulle ha det gøy og føle seg trygge. Parallelt med dette var det fokus på at barna skulle lære om tro, både gjennom å få kognitiv kunnskap og delta i praksiser som lystenning. Kunnskapsformidlingen var ikke isolert til kun tradisjonelle opplærings situasjoner, men de ulike aktivitetene - som for eksempel lysløypa - ble også brukt til å formidle kunnskap. Dette tydeliggjorde at målet med tiltaket var opplæring. Heller enn at én fortelling og ett budskap gikk igjen i de ulike aktivitetene som skulle formidle kunnskap, fikk barna møte en rekke referanser. Deltageren fikk ofte selv definere samtalene, og praten gikk om alt fra morsomme ting til alvorlige temaer når barna satt rundt matbordet eller gjorde en hobbyaktivitet. I de definerte undervisningssituasjonene var det stort sett de voksne som snakket. Gudsrikeleken var her et tydelig unntak, hvor barna virkelig fikk påvirke historien. Tiltaket ble knyttet opp mot gudstjenesten blant annet gjennom at barna øvde inn et dramastykke av søndagens tekst. Den flerkulturelle og flerreligiøse konteksten var relativt nedtonet i dette tiltaket.

#### **2.1.5. Østby menighet oppsummert**

I Østby menighet deltok barna på et godt opplegg med mange aktiviteter, der det både var fokuset på kognitiv læring, deltakelse i praksiser, og at barna skulle ha det gøy. Kari, som ble intervjuet, forklarte hvordan hun opplever innholdet i trosopplæringen som relativt toppstyrt, og hun tillegger en etablert tolkning av Bibelen og nasjonale ressurser som nasjonal plan og ressursbanken stor vekt. Videre forklarer Kari at hun ser trosformidling og trosstyrking som det overordnede målet med *Lys våken*. Å få troen styrket henger for Kari nært sammen med kognitiv kunnskap. Hun er samtidig svært opptatt av at barna skal oppleve kirken som et godt sted å være. For å oppnå dette legger hun også vekt på variasjon og trygghet. Den kognitive kunnskapen fremstilles som kjernen i trosopplæringen, mens de andre aktivitetene skal bidra til å ikke stenge for budskapet.

### **2.2. Tårnagenthelg i Sørby menighet**

#### **2.2.1. Kontekst og program i Sørby menighet**

Sørby menighet ble valgt ut fordi vi ville inkludere en stor menighet på Sørlandet i utvalget. Vi besøkte tiltaket *Tårnagenthelg*, som dette året hadde 86 deltagere. På grunn av den store barnegruppen var det også mange voksenledere med på tiltaket, både ansatte og frivillige. Innholdet i *Tårnagenthelg* følger en treårs-syklus, så barna kan delta tre år på rad. Selv om det er tre klassetrinn som inviteres er det flest som kommer de to første årene. I den lokale planen står det at målet for opplegget er at barna skal bli kjent med kirken og føle seg hjemme der, og at de skal lære at Gud har et oppdrag til oss.

Vi intervjuer de fire ansatte som hadde trosopplæring som del av sin stilling. Medarbeiderne forklarer at de som allerede går i menigheten også kommer på *Tårnagenthelg*, men at de fleste som kommer ikke er aktive til vanlig, men bare kommer på trosopplæringstiltak. Det er også barn som ikke er medlemmer som deltar. Noen geografiske områder er sterkere representert

enn andre, noe de tror skyldes størrelsen på frimenighetene i områdene, og hvordan informasjonen spres på skolen.

*Tårnagenthelg* begynner dette året med registrering der deltagerne får utdelt halsvarmere med *Tårnagenthelg*-logo, og halssnorer med gruppefarger på. Deretter samles alle i kirkerommet for kick-off hvor de blant annet lærer *Tårnagenthelg*-sangen. For å få agent-bevis må alle deltagerne gjennom en labyrint. Mens noen grupper deltar i labyrinten har de andre hobbyverksted hvor de pynter fyrstikkesker. Etter dette samles alle i kirkerommet igjen for andakt og sang. Historien om Esther blir fortalt med hjelp av flanellograf, før barneflokkene igjen deles i to. Den ene gruppa følger spor oppover i kirketårnet, får ringe i kirkeklokka, og løser rebuser, mens den andre gruppa ser film om Esther. Når alle gruppene har besøkt alle poster samles de igjen for å spise pølser. Deretter er det nye aktiviteter som kan koples direkte til bibelfortellingen om Esther. Deltagerne pynter en stor pappkrone med glitter og perler, lager hender i papp som skal symbolisere at vi kan stå opp og si fra mot urettferdighet, og lager bibelkort med «Se jeg er med dere alle dager» som skal deles ut på gudstjenesten dagen etter. Når alle disse aktivitetene er gjennomført, reiser barna hvert til sitt. Neste dag møtes alle til «agentmorgen», og gudstjenesten blir forberedt og gjennomgått. Under gudstjenesten henger krona og papphendene på veggen i kirkerommet, bibelkortene blir delt ut under bønnevandringen, og barna deltar ellers aktivt gjennom å samle inn kollekt, lese bibeltekst, bære frem bønnekrukke og kors, og ha ulikt ansvar i bønnevandringen. Etter gudstjenesten inviteres alle på kirkekaffe.

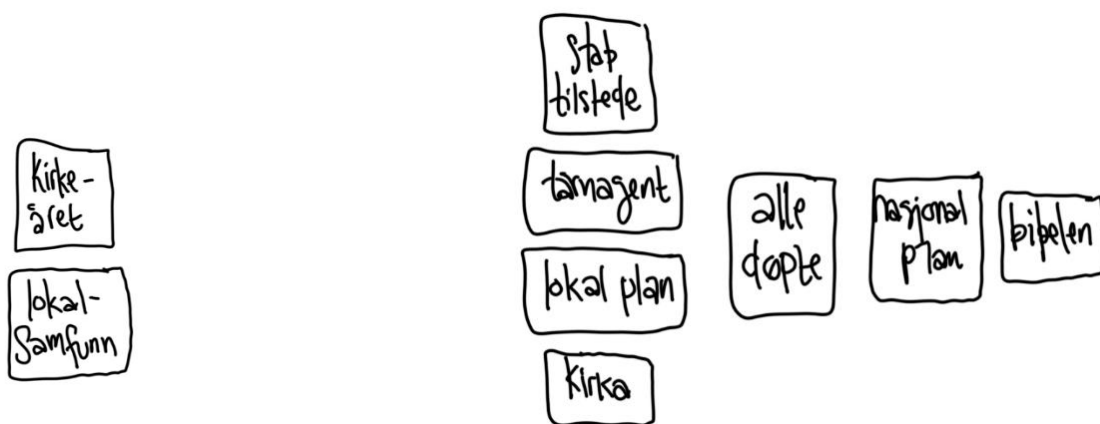
### 2.2.2. Planleggingsfasen i Sørby

I første del av intervjuet samtalte vi om planleggingen av *Tårnagenthelg*, og inviterte til refleksjon rundt hva og hvem som kan ha påvirket innholdet. Det er en relativt stor stab, og i intervjuet er det fire ansatte tilstede: Karoline, Andrea, Elias og Anne. De forklarer at det varierer fra tiltak til tiltak og fra år til år hvem som har ansvar for planlegging og gjennomføring, men at disse fire har hatt ansvaret for tiltaket i år. Som i de andre intervjuene, spør vi først om det er noe de savner blant kortene vi har lagt frem. En av de trosopplæringsansatte nevner da de frivillige, som blir lagt til. Dette kortet skal spesielt representere de som går på ledertrening og er med som frivillige ledere. Når dette er lagt til, er det til sammen 12 kort på bordet<sup>7</sup>. Med dette som utgangspunkt, starter samtalen om hva de tenker har dominert i utformingen av dette trosopplæringstiltaket.

Det første som trekkes frem er kortet som representerer lokalmiljøet, som blir plassert i den minst viktige enden. I motsatt ende, som viktigst, legger de kortet med «alle døpte». Dette begrunner de med at de har tatt lite hensyn til «ren geografi», men at de i planleggingen tenker på alle barna som kommer. Kirkeåret legges også sammen med lokalmiljøet i den minst viktige enden. De trosopplæringsansatte forklarer at dette konkrete tiltaket (*Tårnagenthelg*) er det tiltaket der de bruker kirkeåret minst. De andre kortene kommer raskt på plass. Bibelen og nasjonal plan blir sett på som bakenforliggende, og plasseres derfor som viktige. De sier om begge disse at de ikke ble brukt aktivt i planleggingen av denne konkrete helga, men at de har påvirket i en tidligere fase. Videre følger kortet med de trosopplæringsansatte selv, *Tårnagenthelg*, lokal plan, og kirken. Når de snakker om seg selv legger de mest vekt på den praktiske fordelingen av oppgaver. De er flere ansatte med ansvar for trosopplæring, og har fordelt de ulike tiltakene mellom seg.

---

<sup>7</sup> Med bilde av kirke/kirkerom, staben (de som ikke er med på intervjuet), Bibelen, lokal plan, kirkeåret, nasjonal plan, de trosopplæringsansatte (som er med i intervjuet), *Tårnagenthelg*-logoen (det vi kaller «konseptet»), som inkluderer alt som har logoen på seg, sangen og ressursbanken på nett), alle døpte i soknet, lokalmiljøet, de aktive gudstjenestedeltagerne og frivillige.



Figur 6 Planlegging Sørby (1)

De forklarer at da de var i utviklingsfasen brukte de nettressursene knyttet til konseptet mye, men at de er mindre brukt som mye av opplegget er på plass. De understreker at de ikke har fulgt forslagene fra nettressursene slavisk, eller tatt i bruk alle ressursene. Karoline forklarer:

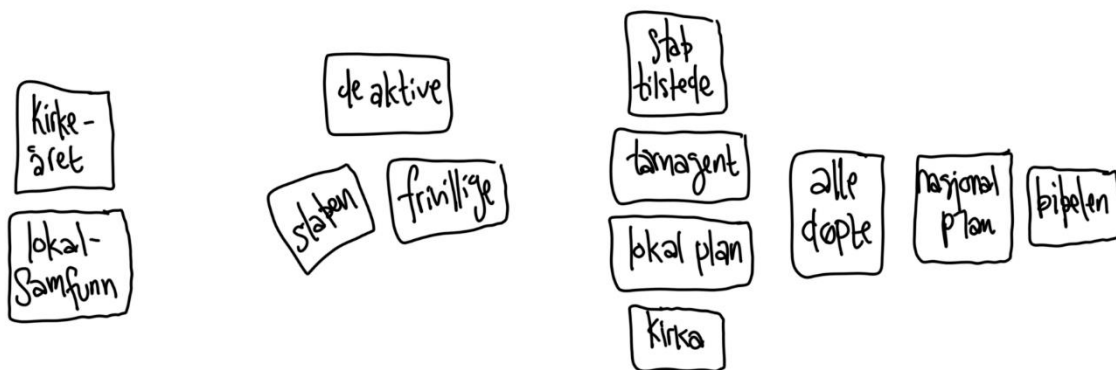
Vi har blant annet med å velge et annet bibelstoff enn det de har ... Men jeg var hvertfall på det trosopplæringsseminaret første året de hadde det, og det var jo kjempespennende og bra. Så jeg tenker absolutt at vi har vært påvirket av det, og vi bruker jo de logoene og sånn når vi sender ut informasjon, og prøver å bruke dette agent-opplegget. Men vi har vært veldig lite 'på' i forhold til det også. De legger jo opp til at barna selv kan gå inn på agentsider, og lage sin egen agentklubb og være agent på nettsiden og sånn. Og det har vi vel ikke belyst nesten i det hele tatt.

At bibelfortellingene de fokuserer på blir koblet opp mot å være agent er inspirert av *Tårnagenthelg*-konseptet - selv om de mener at ressursene ikke gir mye hjelp til å lage en slik kobling. De mener at konseptet gir mer føringer for aktivitetene enn for innholdet. Av praktiske årsaker har de ikke lagt *Tårnagenthelg* til pinse, og tiltaket er derfor ikke plassert like tydelig i kirkeåret. Utover dette mener de at nettressursene har hatt lite innvirkning på teologien de formidler: «når det gjelder teologien, så har vi jo ikke egentlig brukt den, for den legger jo pinsen til grunn».

Når de snakker om kirkebygget, er de mest opptatt av at det er et bygg de kan bruke, spesielt at det er mulig å gå opp i tårnet. At kirken er såpass stor muliggjør å dele barnegruppa opp i mindre grupper, noe som påvirker det pedagogiske opplegget.

Vi har mange rom og prøver å spille på de, kanskje spesielt i den bibelfortelling-vandringen. Nå har vi tre poster og ofte har vi hatt 4. Så det er klart at den, sånn som den har utviklet seg, er knyttet til at vi har det kirkerommet eller kirkehuset som vi har.

Den øvrige staben, de aktive gudstjenestedeltagerne og de frivillige blir liggende et sted midt på. Den første rangeringen blir dermed seende slik ut:



Figur 7 Planlegging Sørby (2)

Selv om de gjennomfører oppgaven med å rangere kortene, uttrykker de samtidig at de opplever dette som en nærmest umulig oppgave. De forklarer at det er vanskelig skille de ulike elementene fra hverandre, fordi de fleste av de vi presenterer i kortene allerede er tatt hensyn til i den lokale planen (som for eksempel stillingsbeskrivelser, den aktive menigheten, frivillige, sognet, alle de døpte). De forklarer at de «kan» den lokale planen, og bruker den aktivt som et arbeidsdokument. Andrea gjør derfor en ny rangering: hun trekker ut den lokale planen, og legger alle de andre kortene rundt denne mens hun sier at «der tok vi jo hensyn til stillingene våre, og det var en aktiv menighet og at vi vil ha med frivillige, og det der, og hensyn til sognet. Vi skreiv jo hver enkelt i staben inn i den der planen på mange tiltak. Alle de døpte. Bibelen.»



Figur 8 Planlegging Sørby (3)

### 2.2.3. Gjennomføringen av Tårnagenthelg i Sørby menighet

I andre del av intervjuet fokuserte vi på innholdet i det konkrete tiltaket vi hadde observert, og hva de trosopplæringsansatte ønsket å formidle med dette innholdet. Som utgangspunkt for samtalen la vi kort på bordet som skulle illustrere ulike aktiviteter som hadde blitt gjennomført i løpet av tårnagenthelga. I Sørby ble i alt 15 kort lagt på bordet.<sup>8</sup>

#### En trosopplæring med substans

Vårt første spørsmål til denne delen av intervjuet, var hva de så på som hovedbudskapet når de så alle aktivitetene samlet. Karoline er rask med å trekke frem kortet som skal symbolisere at barna skrev bibelvers på lapper til gudstjenesten: «Jeg er med dere alle dager»:

<sup>8</sup> Disse var: Ringe i kirkeklokka, gå i tårnet, kick-off, måltider, rebusløp. Labyrint, registrering, hobbyaktivitet, sang, flanellograf, film, gudstjeneste, kirkekaffe, bibelkort med «Jeg er med dere», papphender.



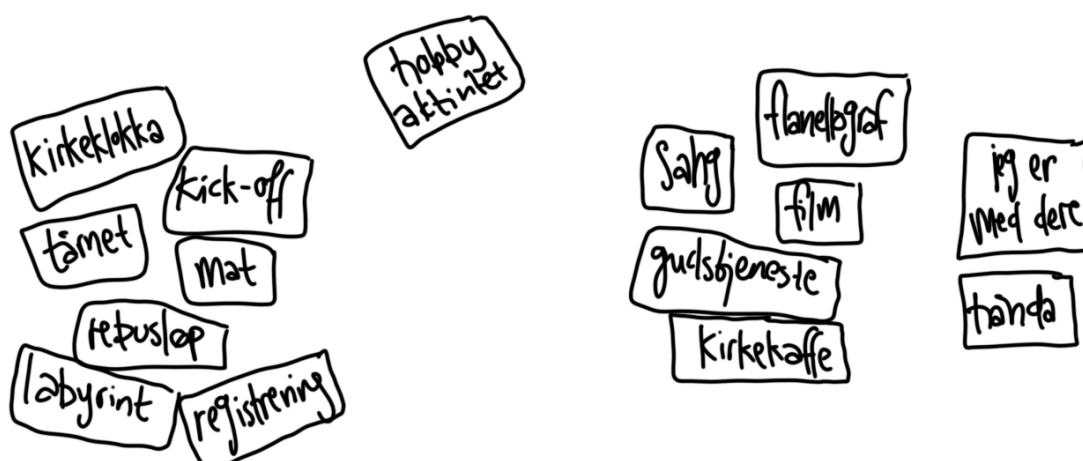
Det er *det* vi ønsker å formidle, tenker jeg. Altså dette med at troen og Gud og Jesus har noe med vårt liv å gjøre i dag. (...) Jeg tenker gjennom Ester, (...) at det vi ønsker å formidle med den fortellingen er det her at vi, hvis vi står i en vanskelig situasjon eller noe sånt (...), at vi kan stå frem, be om hjelp, få hjelp til å være modig...

Kortet med «hånd» blir lagt sammen med kortet «Jeg er med dere». Sammen representerer de det Karoline oppsummerer som hovedbudskapet, at man kan be om hjelp til å stå frem og være modig. Dette ble også sett på som det sentrale i Esthers bok. Derfor legges også «flanelograf» og «film» nær de to første kortene. Karoline forklarer at selv om barna lærer om Det gamle testamentet på skolen, virker det som om de færreste av barna kjente til historien om Ester. Karoline er også opptatt av fortelling som metode, og sier at i arbeidet med de minste barna blir fortellingene gjerne bare fortalt. For eldre barn, som deltagerne på *Tårnagenthelg*, ønsker de at fortellingen skal ha et budskap. Budskapet skal aller helst «lande i det nye testamentet»:

Og det er jo derfor vi trekker frem dette med at Ester... Altså nå står det ikke om Gud i det hele tatt i Esters bok, men de fastet jo. Og det tenkte vi at gjerne innbefatter bønn. Så vi bruker fortellingen for å si noe om vår virkelighet også. At vi kan be når vi trenger hjelp og mot.

Historien om Ester ble repetert flere ganger i løpet av tårnagenthelga, og variasjon i formidlingen ble vektlagt. Videre fremhevet de trosopplæringsansatte at det er viktig å velge ut sanger og salmer som både har et sentralt teologisk budskap, og som barna vil møte igjen i gudstjenesten og andre steder.

Ofte hører du at der synger de ekstra høyt med fordi den har de sunget så mye, akkurat det verset. Og jeg tenker at den skal vi bare synge og synge og synge, sånn at det blir en som alle kan (...) Og så i tillegg tenker jeg at den sier utrolig mye innholdsmessig også. (...) Derfor tenker jeg at de formidler kanskje ikke noe til dette budskapet, men de passer der også. Det er noe av tro og teologi og trosopplæring hos oss.



Figur 9 Gjennomføring Sørby (1)

I den ene enden av bordet ligger de overnevnte kortene som ble fremhevet som spesielt viktige for budskapet: hånd, bibelkort, flanellograf, film, sang og gudstjeneste. I motsatt ende

legger de kortene med labyrint, registrering, rebusløp, mat, tårnet, kick-off og kirkeklokka. De forklarer at det som skiller denne klynga med aktiviteter fra de på den andre enden av bordet, er at de først og fremst handler om å ha det moro, mens de på høyre side har et budskap. Aktiviteter som er morsomme er viktige å ha med for å få barna til å komme.

Jeg tenker at det absolutt er ting som er viktigere enn andre for budskapet. Men jeg tenker jo at mange av de andre er jo også med. Altså, vi må jo ha noe som er litt gøy og som er litt sånn, som sagt, fengende og 'catchy' for å få barna til å komme her. For hvis vi sier at 'kom for vi skal fortelle en bibelfortelling' så er det klart at det bare er noen få som kommer.

Teologi blir tett knyttet opp mot budskap i samtalen om kortene. Karoline sier for eksempel om å gå opp i tårnet at «så det er klart at et par av oppgavene der er jo nokså sånn, ikke så veldig mye teologi. Godteri og litt dyr i tårnene...». De forklarer også hvordan de har reflektert rundt funn i tidligere forskningsrapporter på trosopplæring, og spesielt de som påpeker at trosopplæringen ofte har et for lett innhold.

For eksempel så har de sagt, «teologiens hovedmelding er stort sett 'Gud er glad i deg', ikke så mye annet». Og så har det vært sagt, «det er mye gøy ting, men det henger ikke alltid sammen». Men jeg tenker, hver gang det har kommet en sånn rapport så har vi gått veldig i oss selv og så har vi tenkt: hvordan ligger vi an i forhold til det? Og så har vi kanskje justert oss noe, men mest av alt tenkt, vet du, jeg tror ikke det rammer oss. For vi har en helhet i det. (...) Også har jeg minnet meg og oss på at disse gøy tingene må på en eller annen måte knytte sammen med de her andre tingene sånn at det blir en helhet og ikke bare noe veldig morsomt og så er Gud glad i deg, liksom som et sånt påheng da.

### **Trosopplæring og gudstjeneste i samspill**

Gudstjenesten blir mye omtalt i intervjuet, og fremstår som en sentral del av trosopplæringen. De ansatte ser Gudstjenestereformen og Trosopplæringsreformen i sammenheng, og prøver å inkludere også «de aktive kirkegjengerne som har vært her siden de hadde gudstjenester på ungdomsskolen». De forklarer at de fleste av «storopplæringstiltakene» er knyttet til en gudstjeneste, og aller helst til de månedlige familiegudstjenestene. Dette mener de gir en dobbel gevinst; samtidig som barna blir invitert inn i gudstjenestefellesskapet, får resten av menigheten innsyn i hva som foregår i trosopplæringen. Gjennom å invitere barnas familier til disse gudstjenestene, utvides trosopplæringstiltakene til å bli familietiltak:

Og så ser vi jo også at veldig mange foreldre og søsken kommer, og det syns vi er verdifullt. At de både kommer og ser hva barna har vært med på, men også for å trekke in familien, at det blir en familiegreie.

Selv om det kommer barn og voksne på disse gudstjenestene som vanligvis ikke deltar, har det vært et uttalt mål for de ansatte at de som går på gudstjenestene ellers også skal delta på familiegudstjenestene knyttet til trosopplæringstiltak. Andrea mener det har skjedd en positiv endring i hvordan de aktive gudstjenestedeltagerne forholder seg til familiegudstjenestene de siste årene.

I begynnelsen var det litt slik at de gamle kom kanskje ikke på de familiegudstjenestene (...). Men i dag så var det jo massevis av 90-åringer her, så jeg sier det er ingen søndag jeg er så glad for å se dere som disse søndagene her. (...) Det

er et fellesskap og en helhet, og det gir løft til alle. På lørdagen er det jo de som er der som er der, men det er jo ikke sånn at det bare skal være noe til barna på søndagen, men det er for oss alle.

Det er teksten fra Tårnagenthelga som brukes som søndagens tekst. Andrea sier også at de prøver å synliggjøre temaet i selve gudstjenesten. Siden Esther var tema dette året, hang det både krone og hender på veggene som barna hadde tegnet. Andrea er likevel bevisst på at selv om det er viktig å vise frem trosopplæringstiltakene i gudstjenesten, så skal ikke trosopplæringen bli et middel for å få en flott gudstjeneste: «Samtidig så var jeg litt obs på at vi kan ikke øve oss forderva. Det er ikke sånn at tiltaket er å øve til gudstjenesten, men at vi prøver å jobbe frem mot det».

For å knytte tiltakene og gudstjenesten ytterligere sammen, er de opptatt av at det skal være noe gjenkjennelig for deltagerne på gudstjenesten. Dette blir blant annet gjort ved at de bruker den samme liturgien og de samme ritualene i alle familiegudstjenestene. I denne Tårnagentgudstjenesten var det bønnevandring. Selv om dette ikke er fast program i alle familiegudstjenestene, mener de det er en god praksis fordi det åpner for trospraksiser. Andrea beskriver at barna er uredde i møte med praksiser, og at de gjennom det blir døråpnere for foreldrene og andre voksne som deltar på trosopplæringsgudstjenestene.

Og så har du ungene som er litt sånn at det er helt naturlig, selvfølgelig kneler vi på alterringen når vi blir bedt for... Og det tenker jeg at vi må bare gjøre og gjøre og gjøre sånn at det blir *vanlig* å gjøre troens ting. Å tenne lys kan de fleste strekke seg til, men de andre tingene blir veldig skumle. Så derfor må det være litt sånn hemmelige morsomme ting som en blir lurt til å gjøre.

Selv om de ulike praksisene symboliserer ulike sider ved troen, mener de det ikke er så viktig om barna kognitivt forstår hva de ulike aktivitetene symboliserer. De mener at selv uten denne forståelsen kan deltagerne få noe ut av praksisene.

Det er klart at det er ikke sikkert ungene sitter igjen med det akkurat der. Okay, jeg fikk korsets tegn, det minner meg om dåpen, det minner meg at jeg hører til. Men dette her er jo stasjoner som vi bruker når vi har bønnevandring. At det forhåpentligvis glir litt inn da. At det er ikke bare å søle med vann, men at det er et tegn på noe. (...) Også tenker jeg spesielt på de barna som var med på å utføre, de kommer hvertfall til å sitte igjen med det.

Å ta del i slike praksiser blir beskrevet som «å gjøre troens ting», noe de mener «ligger (...) som en strøm i all trosopplæringsarbeidet vårt». Ettersom de har dette perspektivet, blir gudstjenesten også sett på som sentral fordi det er en arena der tro blir praktisert sammen.

#### **2.2.4. Innspill fra observasjonene i Sørby**

Tårnagenthelga i *Sørby* menighet var det tiltaket vi besøkte med flest deltagere. Den store barnegruppa preget også gjennomføringen, siden det krevde en helt annen logistikk enn de andre stedene vi besøkte. Det var derfor mange ansatte og frivillige ledere som deltok, og barnegruppa ble delt opp i mindre grupper. Av naturlige grunner ble derfor opplegget også svært aktivitetsfokusert, siden barnegruppene rullerte mellom ulike poster med ulike aktiviteter. Det var tydelig at lederne hadde mye erfaring med slike opplegg for store barnegrupper.

Som omtalt i intervjuet var det store variasjoner i aktivitetene, fra mer fysisk aktivitet, til kreative oppgaver, til å sitte og lytte til fortelling eller se en film. En god del av aktivitetene var tematisk knyttet opp mot bibelfortellingen om Esther. Selve historien ble fortalt to ganger, én gang med flanellograf, og én gang gjennom at deltagerne så på film. Videre fokuserte flere av aktivitetene på ulike aspekter ved fortellingen. Da barna skulle tegne og klippe ut sine egne hender i papp, forklarte den ansvarlige ansatte at dette skulle symbolisere at vi kan si stopp og stå opp mot urettferdighet på den måten Esther gjorde. Videre lagde de lapper med bibelvers på. Denne aktiviteten ble brukt for å formidle at i situasjoner der vi må stå opp, vil Gud være med oss. Disse to, og flere av de andre aktivitetene, var gudstjenesteforbereidende. Hendene og krona deltagerne hadde lagd hang synlig fremme på veggene i kirkerommet under gudstjenesten. Bibelkortene barna hadde lagd ble delt ut under bønnevandringen. Under bønnevandringen deltok barna aktivt, både med ulike oppgaver og som deltagere.

### **2.2.5. Sørby menighet oppsummert**

I *Sørby* deltar et stort antall barn på *Tårnagenthelg*, og opplegget er satt sammen av en rekke aktiviteter. I diskusjonen om planleggingsfasen er de ansatte i *Sørby* mest opptatt av det praktiske, som hvilke egenskaper kirkebygget har, og hvordan arbeidsoppgavene fordeles mellom de ansatte. De trekker frem alle døpte i soknet, nasjonal plan og Bibelen som det som har vært mest styrende i trosopplæringen. Samtidig påpeker de umuligheten av en slik rangering, spesielt fordi de i arbeidet med den lokale planen allerede har inkludert de andre elementene. I diskusjonen av innholdet i *Tårnagenthelga*, formidler de ansatte i intervjuet at de er opptatt av at trosopplæringen skal ha et innhold og et budskap. De skiller derfor mellom to typer aktiviteter, de som er sentrale for formidlingen av budskapet på den ene siden, og de aktivitetene som i større grad handler om å skape trivsel. Videre fremhever de viktigheten av at tiltakene knyttes opp mot gudstjenestene. Dette muliggjør at barna blir kjent med resten av menigheten, og at resten av menigheten får innsyn i hva som foregår i trosopplæringen. Samtidig ser de gudstjenesten som en arena der barna får mulighet til å praktisere tro gjennom ulike praksiser.

## **2.3. Lys våken i Østli menighet**

### **2.3.1. Kontekst og program i Østli menighet**

*Østli* menighet ligger i en liten bygd i et dalstrøk på Østlandet. Denne menigheten ble valgt ut fordi vi ønsket å besøke en menighet i et ruralt strøk. *Lys våken* ble her gjennomført som et samarbeid mellom to menigheter. Per har hovedansvaret for trosopplæringen i begge menighetene, men samarbeider tett med kantoren Maria. Kirketjeneren deltok også aktivt, sammen med en vikarprest og frivillige. I det foreløpige utkastet til lokal plan står det at målet for tiltaket er at barna skal erfare at kirken er deres hus, og at de der skal føle seg trygge, og bli sett og hørt. Dette året er det 19 barn påmeldt på *Lys våken*. Per forteller at trosopplæringstiltakene generelt når et bredt spekter av barn, og at *Lys våken* ikke er noe unntak.

*Lys våken* begynner med registrering lørdag ettermiddag, hvor barna mottar t-skjorter og reflekser med *Lys våken*-logoen. Registreringen foregår i menighetshuset, og før de går inn i kirken får barn og foreldre generell informasjon. Den første aktiviteten i kirkerommet er lystenning i lysgloben. Per tenner et lys for de ansatte og frivillige i kirken, før han tenner et lys for hvert av barna. Deretter underviser vikarpresten om kirkerommet og gudstjenesten. Han går gjennom de ulike leddene, og forklarer hva de betyr og hvilken rolle de spiller i gudstjenesten. Kantor Maria gir barna opplæring i salmesang og liturgi. Barna står rundt pianoet mens Maria spiller. Deretter får alle barna utdelt hver sin kristuskranse. Per forteller

historien om kristuskransen, og går sammen med barna gjennom alle perlene og hva de representerer. Barna blir så delt inn i grupper og skriver bønner til gudstjenesten. Etter dette er det tid for mat, og taco blir servert i menighetshuset. Siste post på programmet lørdag er filmvisning i kirkerommet. Etter at barna har lagt seg til å sove blir søndagens tekst lest høyt fra lesepulten. Søndag morgen spiser de frokost, før de går gjennom gudstjenesten med spesielt fokus på de delene der barna deltar. Deretter tar kirketjeneren alle barna med på omvisning i kirketårnet hvor de blir fortalt kirkens historie. Når resten av menigheten er på plass feirer de gudstjeneste hvor barna deltar med sang, innøvd liturgi og lesing av bønner. Etter gudstjenesten serveres det kirkekaffe i menighetshuset.

### 2.3.2. Planleggingsfasen i Østli

I *Østli* gjennomfører vi intervjuet med Per som har hovedansvaret for trosopplæringen, og Maria som arbeider som kantor. Som i de andre intervjuene startet vi med å presentere kortene med mulige ting som kan ha påvirket i planleggingsfasen av trosopplæringstiltaket. Vi spør deretter om det er noe de ønsker å legge til. Per og Maria er umiddelbart enige om at salmeboka mangler. På kortet som illustrerer staben mangler vi flere ansatte og frivillige. Vi legger derfor til et nytt kort som representerer blant annet kirkevert og klokker.<sup>9</sup> Når disse er lagt til, er det totalt 13 kort på bordet.<sup>10</sup>

Vi introduserer intervjuet med å forklare at vi er interessert i å høre hva de tenker har påvirket dem i større eller mindre grad i utformingen av *Lys våken*. Det første som blir trukket frem er kortet med kirkebygg og kirkerom. Per begrunner dette med at han synes det er et godt rom å være i og arbeide i, og at det legger praktiske føringer for hva som er mulig og ikke.

Både Per og Maria er opptatt å formidle til barna at kirkerommet er et annerledes rom. De uttrykker stor skeptis til opplegg som ikke respekterer rommet som hellig. Som skrekkeeksempel forteller Per om et sted han besøkte der de kastet papirfly fra galleriet. Om det sier han at «Det er helt skrøpelig! Jeg synes det er stygt ... for i det så er det ikke noe respekt for at det [kirkerommet] er et annet rom. Og samtidig et rom vi kan være i». Videre utdyper han at et viktig oppdrag for trosopplæringen nettopp er å bygge videre på det barna allerede vet om hvordan man skal forholde seg til hellige rom.

Det er ikke et helt alminnelig rom, men det er et hellig alminnelig rom. Og da må vi behandle det som det. For eksempel så sier vi at 'nå tar vi 10 minutters pause og dere kan gjerne gå ut, men når dere kommer ut så er det en kirkegård. Og hvordan ferdes vi på en kirkegård?' Det er jo ingen unger som ikke vet det. Og det er igjen at vi må være med på å målbære den bevisstheten. Hvis vi vil lære dem til å bruke kirkerommet og de omkringliggende områdene og skulle behandle det som et hellig rom som kan romme livet.

Det neste som blir trukket frem som viktig er salmeboka, som er et stadig tilbakevendende tema i intervjuet. I planleggingen av *Lys våken* mener de salmeboka spilte en rolle fordi den la tematiske føringer for innholdet. Kantor Maria forklarte at «det er en bok vi alle bruker felles når vi er i kirken». Salmen de valgte å bruke i stedet for *Lys våken*-sangen ble konkretisert gjennom lystenning i globen. På den måten knyttes kirkerommet og salmeboka sammen:

<sup>9</sup> Her kalt 'mer stab' for enkelthets skyld.

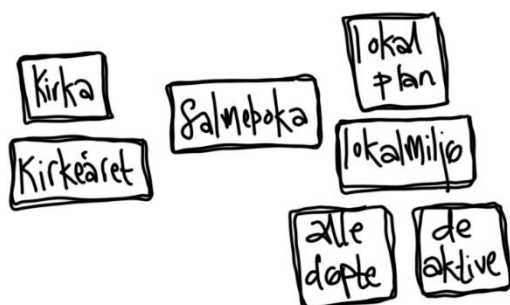
<sup>10</sup> Med bilde av kirke/kirkerom, staben (de som ikke er med på intervjuet), Bibelen, lokal plan, kirkeåret, nasjonal plan, de trosopplæringsansatte (som ble intervjuet), *Lys Våken*-logoen (det vi kaller «konseptet», som inkluderer navnet og alt som har logoen på seg, sangen og ressursbanken på nett), alle døpte i soknet, lokalmiljøet, de aktive gudstjenestedeltagerne, salmeboka og mer stab.

«Fordi da er plutselig ungene en del av noe som er litt større, og du starter fint ved globen og tenner lys, inne i en sammenheng som har tilknytning til det rommet de er i».

Når de valgte ut salmer, vektla de at salmene passet for aldersgruppa, at barna vil ha bruk for tekstene ellers, og at de ikke formidler utenforskap. Videre forklarer de at salmevalget påvirkes av kirkeåret, og at både salmeboka og kirkeåret derfor er viktige i planleggingen. Maria sier:

Nå er det stort sett presten og jeg som setter opp salmer. (...) Både *Lys våken* og *Tårnagenthelg* så er det søndagens tekst og kirkeåret som sier noe om valget av salmer. Men vi prøver selvfølgelig å ikke bruke de mest dystre, faste salmene på tårnagentene, for eksempel, selv om det fastetid. Men det preger jo de salmene vi bruker likevel.

«Vi driver her» sier Per, og plasserer kirkeåret sammen med salmeboka. Han forklarer at det hos dem er kirkeåret som har gitt føringer for utvalget av tekster til trosopplæringen. Dette har igjen gitt føringer for hvilke salmer som er valgt ut. Videre følger lokal plan og lokalmiljø i viktighet. Per er tydelig på at lokalmiljøet har vært viktig i utformingen av den lokale trosopplæringsplanen. Han forklarer at de gjorde et systematisk kartleggingsarbeid for å beskrive den lokale egenarten, gjennom å «gjøre seg kjent med folk og lokalsamfunn» og å «bruke en del tid på mer uformelle møtepunkt, for å lytte seg innover». Viktigheten av dette begrunnes med at selv om trosopplæringen både gjøres på vegne av noen og for noen, er det viktigste perspektivet for dem at de skal gjøre det sammen med lokalsamfunnet.



Figur 10 Planlegging Østli (1)

Han beskriver videre hva som karakteriserer deres lokalsamfunn, og hvordan naturen har preget sysselsettingen og dermed den lokale kulturen. På spørsmål om hvordan den lokale konteksten var med å prege *Lys våken*-arrangementet, trakk Per frem to ting: At de hadde valgt å vise en «verdslig» film på kvelden for å «finne noe som kommuniserer med dette her som vi tenker er et slags folkedjup», og kantorens valg av salmer «som kan være til livshjelp i det geografiske området som vi er satt til å betjene». Kantor Maria forklarer videre at det er mange foreldre og besteforeldre i dette området som har erfaringer med vekkelsesbevegelser og derfor har «et syn på kirken som kan være litt krevende». Hun mener derfor at lokal forankring også innebærer å «kunne møte disse forestillingene og bryte ned, uten at du trenger å stå på hodet og være morsom, men prøve å presentere ting som er kirken, her og nå». Per legger til at gjennom det de beskriver som å lytte seg inn på lokalsamfunnet mener de å ha hørt at folk sier «stell til noe som er nedpå»: «For jeg tenker at vi bygger jo en tjeneste, vi er jo med å bygge opp en tjeneste og forsterke en slags beredskap i lokalsamfunnet, og da må vi begynne der folket er».

I intervjuet opererte vi med «alle døpte i soknet» og «aktive gudstjenestedeltagere» som to kategorier. Når de to ansatte ble spurt om hvilke av disse kategoriene som var mest fremme i bevisstheten under planleggingen av *Lys våken* var de tydelige på at de tenker på alle, som inkluderer begge grupper. Dette ble blant annet begrunnet med at barna som kommer på trosopplæringstiltakene representerer bredden av befolkningen. Maria understreker at de aktivt jobber for å bryte ned skillet mellom de som blir sett på som utenfor og innenfor, og at dette gjennomsyrrer hele planleggingen.

Nederst på rangeringen plasserer de nasjonal plan og *Lys våken* (konseptet). Per sier om den nasjonale planen at «den har ikke vært fryktelig dominerende». Vi spør om de opplever at trosopplæringsreformen og trosopplæringsplanen er i tråd med det de selv tenker om trosopplæring, hvorpå Per svarer at «det er ikke sikkert det er noe slikt overdrevet samklang». Nettressursene knyttet til *Lys våken*-konseptet fremstilles i intervjuet som noe litt banalt, som noe som ikke vil tåle tidens tann, og som uforenelig med deres lokalsamfunn. Diskusjonen rundt nettressursene dreide seg i fortsettelsen mye om *Lys våken*-sangen. Konseptet ble omtalt som trosopplæring «i tråd med den *Lys våken*-låta», og ifølge Per var denne sangen av for dårlig kvalitet både tekstlig og teologisk. Dette synet ble begrunnet med at det ikke ville passe med deres lokale kontekst og kirkerommet. Til slutt ser rangeringen av hva som har dominert planleggingen slik ut:



Figur 11 Planlegging Østli (2)

### 2.3.3. Gjennomføringen av *Lys våken* i Østli menighet

I andre del av intervjuet fokuserte vi på gjennomføringen av tiltaket, og de konkrete aktivitetene. Disse var illustrert med i alt 10 bildekort<sup>11</sup>. Trosopplæringsansatt Per og kantor Maria i *Østli* menighet virket ikke så begeistret for oppgaven med å rangere kortene i intervjuet. De virket grunnleggende uenige i tanken om å dele opp *Lys våken* i ulike aktiviteter som kunne omtales som å være fylt av mer eller mindre innhold. Når vi spør om det er noen av aktivitetene som er viktigere enn andre for å formidle hovedbudskapet, svarer Per, nei: «Da er det ikke noe av dette her som er viktigere enn noe annet for meg. Verken personlig eller faglig». Dette blir begrunnet med at alle delene danner en helhet, og at «helheten er alltid større enn summen av de enkelte bestanddelene». Per illustrerer dette poenget gjennom å snu enkelte kort, og forklare at dersom man tok bort én av aktivitetene, hadde «hele greia dettet i hop for meg».

### Trosopplæring som inkludering i myndiggjøring i kirkens tro og tradisjon

Likevel ville Per oppsummere at det tiltaket samlet sett skulle formidle, var «opplæring i kirkens tro og tradisjon», og trakk spesielt frem tenning av lys i lysgloben, salmesang og

<sup>11</sup> Tekstlesing, bønneskriving, bordfelleskap, kirkekafe, gudstjeneste, gudstjenesteøving, kirkeklokka, salmesang, lysgloben og kristuskransen.

opplæring i kristuskransen som viktig for dette. Han forklarer at det de ønsker å formidle, og som kanskje spesielt bæres av disse tre aktivitetene, er at trosopplæringen skal formidle noe som er «bestandig», og som har plass til hele livet. Per peker på kortet med bilde av lysgloben, og siterer salmen de har brukt som *Lys våken*-salme:

Vi tenner lys i globen vår og ber en stille bønn. En lengsel stiger opp til Gud, fra hjertets dype brønn. Gi lys, gi håp, og mot til dine barn. La ditt ansikt lyse over oss, velsigne oss med den fred.

Per fortsetter å holde på lysgloben, og sier videre at «det begynner her, og det blir værende der». Videre utdyper han at denne salmen sammen med lystenningen skal formidle at det er rom for alle i kirken, uavhengig av bakgrunn og livssituasjon.

Bruk av salmer, salmeboka, og opplæring i sang, er et stadig tilbakevendende tema i intervjuet. At det ble sett på som naturlig og viktig at kantor var med i intervjuet, sier også noe om vektleggingen av salmer og salmesang. Salmesangens sentrale posisjon blir begrunnet med at salmene har innhold som kan være en kilde til livshjelp og livsmestring, at de gir en spesiell tilknytningen til kirkerommet, og at de har en musikalsk kvalitet. Per beskriver i tillegg opplæringen i salmesang som myndiggjørende, siden salmesang og liturgi er en felles aktivitet i gudstjenesten. Kantor Maria utdyper dette poenget:

Når jeg øver med ungene så er det ikke fordi de skal synge pent eller at folk skal si 'å så flink' men jeg er opptatt av å gjøre dem mest mulig i stand til å, jeg vet ikke om jeg skal si utbytte, men til å kunne hente ting i gudstjenesten på egenhånd. Altså at de skal kjenne at dette her er de en del av. Og det tenker jeg med trosopplæringen at akkurat nå har vi en ordentlig unik sjanse til å drive med opplæring i kirken, fordi vi har ikke gjort det på den måten før. Det er første generasjon som får lov til å lære salmer og synge og øve og lære om gudstjenesten. Det er viktig å gjøre ungene trygge på, altså forberede dem og gjøre dem trygge på hva de eventuelt skal gjøre i gudstjenesten, om de skal synge eller forbønn eller hva de skal gjøre. Eller om de sitter i benken og er vanlig menighet. At dette er noe som angår dem.

Maria ser også salmer og kirkemusikk i sammenheng med å ta barna på alvor. Etter hennes mening blir barns musikksmak ofte banalisert. Kirken bør etter hennes mening møte barna med musikk for alle livets sider.

Unger liker så forskjellige ting. Jeg har sett (...) hvor opptatte de er av begravellesmusikk for eksempel. Hvem andre er det som prater om begravelse og begravellesmusikk? De får jo aldri lov til å ta opp livets alvor. De skal bare være glade og lykkelige og smile, men de er jo ikke det. De er jo bekymra. Mange har virkelig et strevsomt liv. Og jeg mener ikke vi bare skal være der, men de skal få lov til å være der og.

Kantor mener at barn har store registre for hva de liker, og at det derfor ikke kun trenger å være salmesang. Men hun understreker samtidig at salmesang og kirkemusikk er det bare kirken som kan gi dem, og det derfor er et naturlig fokus i trosopplæringen. Derfor ser hun det også som en naturlig del av sin jobb å delta aktivt i trosopplæringen.

Å ta barna på alvor blir også et tema når Maria og Per snakker videre om kristuskransen, som blir brukt som en introduksjon til bønn. Per sier at de gjennom opplæring i kristuskransen



ønsker å vise at «det der med bønn ikke er en enkeltstående disiplinær øvelse. Det skal være noe de skal bruke». Bønneskrivingen fokuserer derfor på lokalsamfunnet, nasjonen, og den globale sammenhengen. I tillegg til å være en øvelse i bønn, blir bønneskrivingen sett på som en måte å inkludere barna i fellesskapet og ta dem på alvor.

Jeg tenker at det er virkelig en måte å ta ungene på alvor på. Og la dem ta sine tanker og det de er opptatte av og be for uteliggere og for at alle må bli med. Det var jo ikke måte på alle de bønnene de har. Og da å stå ved lesepulten og lese det i gudstjenesten. Da tenker jeg at da lærer de mye om hva en gudstjeneste er for noe. Det handler om livet. I det rommet.

I løpet av samtalen om kristuskransen og bønn spør Per om vi kan ta inn igjen kortet med bilde av kirketjeneren. Kirketjeneren var en av de ansatte som jobbet med barna når de formulerte bønner til gudstjenesten.

Når jeg så dette her [bilde av kirketjeneren], så blir jeg veldig glad. For han er det helt selvsagt, han spør ikke når han skal komme og når han skal gå igjen ... for han er der så lenge som han skal være der han. (...) Det er ikke noe som gjør at han er mindre duganes til det [bønneskriving]. Tvert imot. Han er en krumtapp i det arbeidet her. For det her betyr en del mer arbeid for han, for han er kirketjener.

Per fortsetter med å holde opp kortet som viser til besøket i kirketårnet, hvor de lærer at kirkeklokka «er et instrument som kaller og kommer til å kalle folk til gudstjeneste og kirkerommet lenge etter at vi er ferdige». Han går videre til å plassere opplæring i kirkerommet og gudstjenesten, samt bordfellesskapet og kirkekaffen. Om kirkekaffen sier Per at det er en øvelse for barna i å behandle «både maten og hverandre med respekt», og at det også er en arena for barna til å snakke med hverandre. Kirkekaffen skal skape en bro mellom det døgnet de har vært med på i kirken, og livet de lever utenfor. Kantor forklarer også at kirkekaffen er ekstra viktig siden rammene på gudstjenesten er stramme. Det er først på kirkekaffen folk får mulighet til å snakke sammen mer uformelt.

Per og Maria var enige om at kjernen i trosopplæringen var gudstjenesten, både i form og innhold. Hele *Lys våken* bygger derfor opp mot gudstjenesten. Likevel blir det understreket at gudstjenesten aldri er et produkt, men at det er en pågående prosess. Trosopplæringen skal sette barna i stand til å delta i og finne mening i gudstjenesten. Kantor understreker at barna ikke er uferdige voksne, men at de har sin naturlige og selvfølgelige plass i gudstjenesten som barn. Mot slutten av diskusjonen ligger kortene i denne rekkefølgen:



Figur 12 Gjennomføring Østli (1)

#### **2.3.4. Innspill fra observasjonene i Østli**

Også i *Østli* deltok vi på tiltaket og gjorde feltnotater. Opplegget i denne menigheten var det som kunne minne mest om en tradisjonell opplærings situasjon. En av hovedaktivitetene i tiltaket besto av at barna satt i kirkebenkene og lærte om kirkerommet, gudstjenesten og kristuskransen. Selv om det var lagt til rette for dialog både gjennom at underviserne stilte spørsmål til barna, og at barna selv fikk stille spørsmål, var det en tydelig rollefordeling gjennom at det var de voksne som formidlet kunnskap som barna skulle tilegne seg. Samtidig var det flere aktiviteter der barna deltok mer aktivt. For eksempel øvde de både på å synge liturgien og salmer og gjennom å skrive bønner. Både liturgien, salmene og bønnene var gudstjenesteforberedende. Mange av aktivitetene var derfor knyttet opp mot gudstjenesten. Gudstjenestens liturgi ble brukt som utgangspunkt for aktivitetene, heller enn at aktiviteter som ble laget spesifikt for dette tiltaket ble integrert i gudstjenesten. Det skinte tydelig gjennom hva de ønsket at barna skulle lære. Aktiviteter som frilek, film, og besøk i kirketårnet, var også en del av tiltaket. Opplegget bar likevel preg av å være ganske dempa, og minnet mer om en skolesituasjon enn en barnebursdag.

#### **2.3.5. Østli menighet oppsummert**

*Lys våken* i *Østli* menighet har hovedfokus på å gi barna en innføring i gudstjenesten og praksiser som salmesang og bønn. De ansatte legger i intervjuet stor vekt på det lokale og det tradisjonsbærende. I diskusjonen om planleggingsfasen blir kirken, kirkeåret og salmeboka trukket frem som det mest førende. Deretter kommer de lokale forholdene, representert gjennom lokal plan, lokalmiljøet, alle døpte, og de aktive. Konseptet og den nasjonale planen blir sett på som minst viktig. Vektleggingen av tradisjonen fortsetter i diskusjonen om gjennomføringen av *Lys våken*. Både Per og Maria vektlegger opplæring i kirkens tro og tradisjon, og fremhever salmesangen, tenning av lys i lysgloben og opplæring i bønn gjennom kristuskransen som spesielt sentrale aktiviteter.

### **2.4. Tårnagenthelg i Nordbygd menighet**

#### **2.4.1. Kontekst og program i Nordbygd menighet**

Vi valgte å kontakte *Nordbygd* menighet fordi vi ønsket en nordnorsk menighet med innslag av samisk populasjon i soknet representert i utvalget. *Tårnagenthelg* ble her arrangert som et samarbeid mellom to menigheter, og det var fem barn som deltok dette året. I intervjuet deltok de trosopplæringsansatte Liv og Ida som jobber i hver sin menighet, og Knut som var med som frivillig. I den lokale planen står det at målet med tiltaket er å gjøre barna kjent med kirkebygget og liturgiske symboler i kirkerommet.

På dagen for gjennomføring av tiltaket møtes barna for registrering i kirkerommet. Når alle er på plass, går de på omvisning i kirken, og de trosopplæringsansatte forteller både om betydningen av de ulike delene i kirkerommet og om kirkebyggets historie. Etter omvisningen har de skattejakt hvor de løser kryssord for å finne hvor skattene er. Kryssordet går ut på at barna skal si hvilke ord som mangler i ulike bibelvers. Skattene er gjenstander som hører til i kirkerommet. Etter skattejakten er det fruktpause, før Ida forteller historien om Moses. Deretter leker de ansatte ringleker med barna, blant annet 'ta den ring og la den vandre'. Etter dette er det tid for mat, og alle sitter rundt samme bord og spiser. Barna leker fritt i kirkerommet før de begynner å øve på gudstjenesten og salmene. Deltagerne får så besøke kirketårnet før gudstjenesten begynner. Under gudstjenesten deltar barna aktivt gjennom blant annet å gå i prosesjon, lese tekst og be bønner.

## 2.4.2. Planleggingsfasen i Nordbygd

De to trosopplæringsansatte har jobbet sammen i mange år, og virker både samstemte og uredde for å si hverandre imot. Diskusjonen som oppstår rundt hva som har påvirket i planleggingen er derfor veldig dynamisk – kortene blir flyttet rundt, og det oppstår reell diskusjon mellom de to om hvordan de best kan plasseres. Liv peker på hvordan denne intervjuformen forenkler bildet i så stor grad at en rettferdig rangering ikke er mulig:

Jeg tenker at de modulene dere har ikke er likeverdige, for noen blir grunnmuren og noen blir limet. Og innholdet det blir det du gjør inni dette rommet, sant? Så de er ikke nødvendigvis, hva hadde en kirke vært uten Bibel? Hva hadde det vært, sant? Hva hadde en lokal plan og trosopplæringsplan vært uten å ha vært forankret i det bibelske budskapet? Og hva hadde vi vært som menighet uten døpte? Da hadde det bare vært tøy og svada det vi holdt på.

Senere i intervjuet peker Ida også på at konkretiseringen tross alt bidrar til refleksjon: «Dette var jo veldig gøy, for dette var jo med på å synliggjøre hva vi tenker. Det er jo ikke alltid vi gjør det».

Først snakker Ida seg gjennom rekkefølgen i planleggingen:

Utgangspunktet er at vi har en trosopplæringsplan, og vi har en lokal plan, og i den planen så står det at dette skal gjennomføres som et samarbeidstiltak mellom de to fellesrådene. Og så var det, neste punkt, det var ressursene vi hadde til rådighet. Og da var det den kirken her. (...) Og det at vi skulle gjøre det tiltaket har utgangspunkt i lokal plan. Så kikka vi på det her [ressursbank]. (...) Så har jeg tidligere jobbet med kirkeår og farger.



Figur 13 Planlegging Nordbygd (1)

I denne første rangeringen var derfor den didaktiske tenkningen mest sentral. Deretter gikk de over fra å diskutere hvilken rekkefølge de påvirket i, til hvilke de anså som mest sentrale i planleggingen. Det første som ble trukket frem var viktigheten av den lokale planen, siden den er skrevet for den lokale konteksten, som er «et område som er veldig forskjellig. Med to folkegrupper, to språk» (Liv). Videre argumenterte Liv for at trosopplæringen må ta utgangspunkt i den lokale konteksten, hva som er behovene i lokalsamfunnet, og hva som karakteriserer målgruppa deres. Dette ledet over i en diskusjon om viktigheten av å treffe målgruppa, og Ida sier «så kanskje vi ville satt *alle døpte* først, da. (...) Fordi egentlig så er det å møte ungene der de er det aller viktigste». Videre reflekterer de over hvordan opplegget aldri kan være ferdig planlagt før det faktisk er gjennomført. Dette fordi de ønsker å ta dialogen med barna på alvor, og la denne bidra til å forme både innhold og budskap.

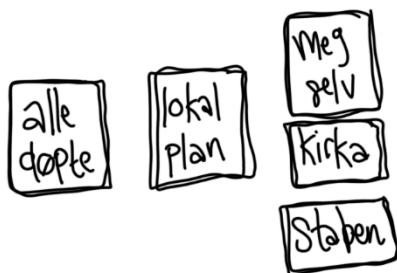
Møtet med det konkrete mennesket *former* det vi holder på med og sier. For hvis jeg står her (peker på lokal plan) og er helt på jordet i forhold til hvilken respons jeg får der (peker på alle døpte), så er det viktigere at jeg beveger meg over på den plattformen enn at jeg skal prøve å få alle over på min plattform.

I neste runde legger de *trosopplæringsansatt* og *kirken* etter den lokale planen, og Ida gir konkrete eksempler på hvordan disse påvirker programplanleggingen. Hun forteller at hun har gått på flere bibelfortellekurs, og anser det som en av sine ressurser i møte med barna. Som hun sier, «noen er flink til å synge, og jeg er flink til å fortelle».

Jeg så på det og tenkte at nå har vi egentlig litt lite opplegg, vi burde hatt en post til. Og så sa jeg, men jeg kan jo så mange bibelfortellinger, vi kan ta en bibelfortelling. Og så, hva slags bibelfortelling er det som passer? Og så scanna jeg liksom litt og så det her med at huset er hellig, det hellige rommet, kanskje jeg kan fortelle den her med den brennende tornebusken, så vi får frem det hellige, det perspektivet. Og det er naturlig å snakke om at det er et hellig hus og at vi oppfører oss annerledes i det huset. Så sånn valgte vi det.

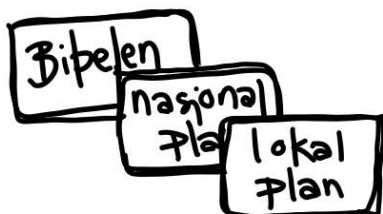
En av programpostene ble derfor at hun fortalte historien om Moses og den brennende busken. Videre forklarer hun at selve kirkebygget har en veldig spennende historie, og at kombinasjonen av at de var i denne kirken og at hun var flink til å fortelle historier gjorde at de også inkluderte historien om kirken som en del av programmet.

Videre diskuterer de betydning av den utvida staben. Presten i menigheten hadde ikke mulighet til å være med, men de trosopplæringsansatte forklarer at det vanligvis er hun som ivaretar det samiske språket, siden hun kan noe samisk og bruker det i gudstjenestene. Videre var det kirkevergen som hadde barna med opp i kirketårnet, og organisten deltok på gudstjenesten. I første omgang ble derfor disse fem rangert som de viktigste kortene for planleggingen:



Figur 14 Planlegging Nordbygd (2)

«Altså, den kan jo ikke ligge der nede» sier Liv og plukker opp kortet med bilde av Bibelen. Videre følger en diskusjon om forholdet mellom nasjonal plan, Bibelen og lokal plan. De to blir enige om at disse ikke bør rangeres som ulike i viktighet, og heller ikke likestilles, men at den beste måten å illustrere forholdet mellom de tre på vil være å legge de oppå hverandre, med Bibelen i bunnen, deretter den nasjonale planen, og den lokale planen på toppen.



Figur 15 Planlegging Nordbygd (3)

Siden de legger de tre oppå hverandre, spør vi om de tenker at de tre sier akkurat det samme alltid, eller om de også sier ulike ting.

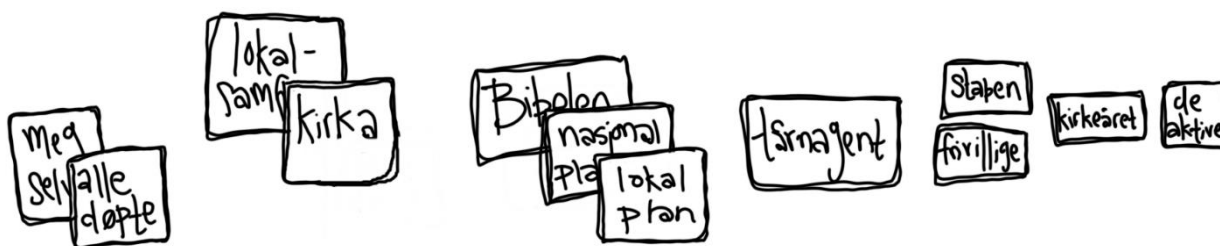
Hvis jeg hadde opplevd veldig sterkt at nasjonal plan ikke bygget på Bibelen, så ville jeg gjort sånn: [kaster nasjonal plan bort og legger lokal plan oppå Bibelen]. Men det her opplever jeg jo ikke. Jeg opplever den [nasjonal plan] som en ressurs. Men jeg føler meg ikke forpliktet til å gjøre alt som står der. Jeg føler meg heller ikke forpliktet til å gjøre nøyaktig det som står der [peker på lokal plan], for da kommer vi inn på hvor vi er, hvem vi skal være kirke for [peker på alle døpte] og hvem vi er [peker på kortet som representerer de trosopplæringsansatte].

Videre plasseres Tårnagent (konseptet) sammen med Bibelen og de to planene. Dette begrunnes med at de bruker ressursbanken aktivt, og at den derfor direkte påvirker programmet. Ettersom den lokale planen allerede er utarbeidet, opplever de ressursbanken som viktigere enn planen på nåværende tidspunkt. De understreker at det ikke nødvendigvis betyr at ressursbanken er viktigere enn barnegruppen, Bibelen eller kirken, men at det ofte koker ned til et praktisk spørsmål om hva som skal stå på programmet, og da er det ressursbanken som gir de konkrete forslagene. Ressursbanken blir sammenliknet med å ha en inspirerende samtale med andre trosopplæringsansatte, og en måte å bli oppdatert på om hva barn liker. Det er også tydelig at ressursbanken gir konkrete føringer for innholdet. For eksempel brukte de ikke søndagens tekst i gudstjenesten, men valgte heller en tekst som ble foreslått i ressursbanken.

De ser likevel visse begrensninger med ressursbanken. De har valgt å ikke benytte sangene som følger konseptet, men i stedet lære barna salmer. Salmene blir valgt utfra hva de ønsker å formidle.

Når skal de lære salmer hvis vi hver gang vi har dem samlet skal lære dem Tårnagentsang eller Lys våken-sang eller et eller annet fancy som kun skal brukes akkurat da, og som vi aldri bruker ellers? Vi må jo prøve å lære dem noen salmer!

De sier også at de opplever at det meste i ressursbanken er laget for større grupper av barn enn de har i Nordbygd. Å ha så få barn beskrives som veldig vanskelig, og de mener at ressursbanken ikke tar tilstrekkelig høyde for kontekster som denne der det er veldig små barnegrupper. Om kirkeåret sier Liv at «jeg tar det inn når jeg, når tiltakene er plassert, men jeg tar ikke 'den' (kirkeåret) og plasserer tiltakene. Jeg plasserer tiltakene og så ser jeg hvor (i kirkeåret) de har havnet». Igjen påpekes det at opplegg som er laget for å følge kirkeåret ikke passer i en menighet der det er gudstjeneste bare én gang i måneden. Til slutt plasseres kartet som representerer lokalsamfunnet sammen med kirken. Den endelige rangeringen blir seende slik ut:



Figur 16 Planlegging Nordbygd (4)

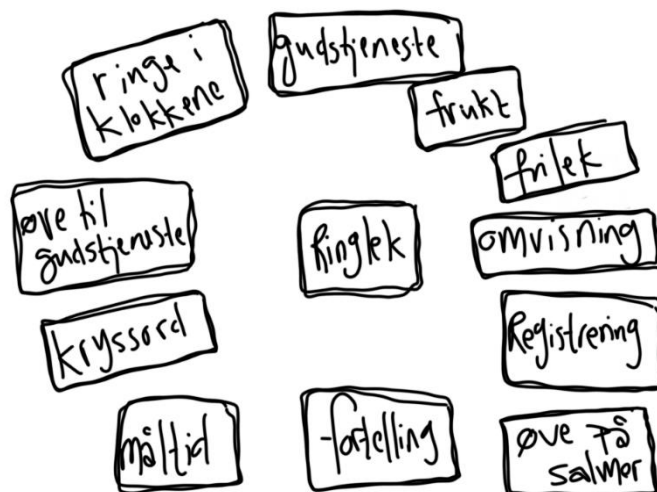
### 2.4.3. Gjennomføringen av Tårnagenthelg i Nordbygd menighet

#### Trosopplæring som fellesskap

Når alle kortene som representerer programposter er lagt på bordet<sup>12</sup>, sier Liv «her er det et bilde som mangler. Kirken som et godt sted å være».

Hvor det ikke skal verken kreves eller forventes eller. Men at det skal være et sted å være. Og dette *være*-prinsippet, det tenker jeg er det viktigste. Selv om jeg er trosopplæringsansatt så tenker jeg at det viktigste kirken skal drive på med, er å få folk til å oppleve fellesskapet, (...) at fellesskapet skal fungere. Og i fellesskapet så kommer forkynnelsen. Så jeg tenker at fellesskapet kommer først, og så kommer forkynnelsen, og så kommer opplæringen kanskje som tredje del.

Ida svarer med å plukke frem kortet med bilde av ringleken på, og sier «Jeg er veldig glad i den type fellesskapsleker hvor alle er med, og det ikke blir noen ute». De legger bildet av ringleken i midten, og lar de andre kortene ligge rundt. Dette skal symbolisere at trosopplæringen handler om gode fellesskap og kirken som et godt sted å være.



Figur 17 Gjennomføring Nordbygd (1)

Det jeg tenker er vår viktigste oppgave i forhold til å møte alle de døpte i menigheten, er at de skal oppleve kirken som et godt sted de har vært, og et godt sted de har lyst å komme tilbake. Og klarer vi *den* oppgaven uten at vi skal bli en koseklubb, for vi skal selvfølgelig ha mål og mening med det vi holder på med også, så, så tenker jeg at da kommer det andre, om ikke gratis, så kommer det liksom litt sånn i kjølevannet (...). At vi kan være et sted hvor de kan oppleve et pusterom og et sted hvor det er trygt.

Fellesskap blir omtalt både som et mål i seg selv, og som en vei mot noe annet. Liv reflekterer over utenatføring, og spør «hva skal folk med Fadervår i helvetet?». Hun argumenterer for at fellesskapet må komme forut for både kunnskap og utenatføring.

De trosopplæringsansatte har et uttalt mål om å være dialogiske. Denne dialogen handler både om hvordan innholdet ble til i samtalen med barna, og dialogen med lokalsamfunnet. I

<sup>12</sup> Måltid, fortelling, øve på salmer, registrering, omvisning, frilek, fruktspising, gudstjeneste, ringe i klokkene, øve til gudstjeneste, kryssord, ringlek

intervjuet trakk de frem eksempler på når de selv opplevde at de hadde hatt en god dialog med barna. «Når ungene bringer inn noe som er viktig for dem så skal jeg prøve å ta den ballen og gi rom for det, selv om det kanskje ikke er det det handler om i mitt hode.» Dette gjaldt alt fra at de serverte frukten når et av barna sa at han var sulten, til at barna delte av sin kunnskap. De er imponert når barna viser kunnskap (som for eksempel at nattverd handler om tilgivelse). De sier også at de tror barna som kom på dette arrangementet «aktivt brukte barnebibel». De sier at de pleier å starte med å kartlegge barnas kunnskap.

Så det er også et sånt spørsmål for å kartlegge hvor de ligger, hvor de er hen, så pleier jeg å spørre 'hva vet dere om Jesus?', for det er veldig forskjellig. Noen ganger vet de nesten ingenting, og har nesten ikke hørt om han. Jeg husker jeg hadde en samling med unger, og så var det en seksåring som så på meg, 'du Ida, hva er Gud?'

Uten en slik kartlegging og nivåtilpassing mener de at kirken lett kan bli ekskluderende. Dialog ble også trukket frem vedrørende kirken og dens historie. To jenter hadde særlig tilknytning til kirken, og da var det viktig for de trosopplæringsansatte å trekke inn disse jentene spesielt i deres fortelling om kirken: «Og det er på en måte den dialogen, at du løfter fram den ved å vise at dette er noe vi eier i lag. Tilhørighet og røtter og alt det der».

Samarbeid i trosopplæringen ble sett i sammenheng med gudstjenesten som fellesskap. Fellesskap ble fremholdt som noe av det viktigste med *Tårnagenthelg*-arrangementet, trosopplæringen generelt, og det å være kirke: «Men da kan man jo si at de skal bli kjent med kirken, både som bygg og som fellesskap. Hvis man skal si det så enkelt som det».

Siden dette var grissgrendte strøk, var det flere kirkebygg, men få barn på tiltakene. Det betydde blant annet at barna ikke nødvendigvis ble kjent med sin mest lokale kirke. De ansatte fremhever at det derfor blir ekstra viktig å bli kjent med gudstjenesten, og involvere barna aktivt i selve gudstjenesten.

Så da tenker jeg både det å lære dem, (...) med å gå gjennom liturgiske ledd (...) Men at det med prosesjonsøving, øving på liguriske ledd, litt salmer og sånn, at det gir dem noen forutsetninger for å forstå hva de er med på. (...) Og dette med at de skal oppleve kirken som et godt sted å være, da må de skjønne hva de skal være med på, da må de kunne noen sanger ... de må skjønne noen av disse leddene ... Det å få å være med å dekke alteret tenker jeg kan gjøre at neste gang de kommer, så skjønner de litt mer av det som er oppå alteret.

### **En trosopplæring for lokalsamfunnet**

Å bedrive en kontekstuell trosopplæring, var et uttalt mål for de trosopplæringsansatte. To områder innenfor dette ble spesielt trukket frem: vektleggingen av første trosartikkel, og relasjonen til det samiske.

Ida påpeker at hun har kjent seg igjen i tidligere forskning på trosopplæring, spesielt forskningen som peker på vektleggingen av første trosartikkel, med sterkt fokus på Guds kjærlighet, likeverd og menneskeverd. Hun påpeker at dette blir kritisert i trosopplæringsforskningen, men at hun er uenig i kritikken: «Men jeg føler at vi har fått som kritikk i den trosopplæringa at vi hopper over Jesus og vi tør ikke å snakke om Jesus (...) som jeg føler er litt urettferdig». Hun begrunner sin posisjon ut fra at første trosartikkel faktisk kommer først, og at «i møte med den flere-religiøse virkeligheten som vi forholder oss til, så opplever jeg at mange barn og unge kan ganske lite om Gud og Jesus». Hun mener dette gjør

det nødvendig å starte i det mest grunnleggende, som etter hennes mening er første trosartikkel: «Altså du må begynne med Gud Fader. Og du må begynne med måten Gud møter mennesker på. Og så kan du møte Jesus.» Tredje trosartikkel mener hun det er veldig vanskelig å snakke om:

Og det teller jo også i forhold til det her med menighetsfellesskap, de her aktive gudstjenestedeltagerne, som vi sa (peker på bordet med bildene), hvor er de? Hvor mange har vi her i *Nordbygd*? Det er veldig få. Kjempefå.

Videre legitimerer hun vektleggingen av første trosartikkel gjennom å referere til kontekstuell teologi og intervjuer hun har gjort med eldre mennesker i lokalsamfunnet:

De hadde et mye sterkere forhold til Vår Herre enn de hadde til Jesus. Og en gammel dame jeg snakket med sa at, 'vettu for meg Ida, så er det der at Jesus var et menneske født på jorda, som en av oss. For meg er det større enn det som skjedde i påska'.

Hun forklarer videre at hun tror denne tankemåten, der skapelsesteologien har stor plass, er utbredt i hele folkekirken i Nord-Norge. Hun forklarer at dette fører til at mange døper barna sine, blir konfirmert, og har kirkelig begravelse. «Så tradisjonen er viktig og forholdet til Vår Herre er viktig. Og så er Jesus litt sånn, ja, joda, han var jo menneske, det var bra». Hun argumenterer for at når det er i dette religiøse landskapet de opererer, er det naturlig at første trosartikkel vies mest oppmerksomhet og preger innholdet mest.

Videre var de trosopplæringsansatte opptatt av at trosopplæringen skulle skape rom for og preges av det samiske, siden trosopplæringen også skulle være for samiske barn. Verken de trosopplæringsansatte eller den frivillige som deltok på intervjuet snakket samisk. De mente likevel at de var i stand til å ivareta det samiske fordi, som Liv sa «jeg behøver ikke å være den som bruker det samiske, men jeg må være ansvarlig for å slippe det samiske til». De forklarer at dersom det er noen tilstede som snakker samisk vil ofte de bli oppfordret til å gjennomføre noe av liturgien på samisk. Ellers synger de av og til salmer på samisk. Dette er likevel ikke helt uproblematisk, fordi det i noen av menighetene ikke er ønske om at det samiske skal synliggjøres. Selv om det ene barnet som deltok på *Tårnagenthelg* hadde samisk som førstespråk, brukte de ikke samisk språk på Tårnagent-arrangementet. De sier selv i intervjuet at dette ikke var optimalt.

Men jeg tenker at i det her tiltaket så blir det ikke det samiske veldig synlig. Så det er baki våre hoder en eller annen plass, i beste fall ... Men ikke særlig synlig tilstede. Så det er bare å notere. At sånn er det! Og vi kunne jo ... i forhold til det som hun Liv minner meg på at vi bruker 'Måne og Sol' refrenget på samisk, så tenker jeg at de må lære den først på norsk, de som snakker norsk. Sånn at jeg vet ikke hvordan vi skulle løst det i en sånn setting hvor vi har ett barn som snakker samisk og fem barn som snakker norsk. Vi kunne selvfølgelig ha øvd på begge.

Videre forklarer de hvordan det samiske og det læstadianske henger nært sammen i dette området, og at det derfor betyr at å legge til rette for det samiske også betyr å ta hensyn til læstadianske tro og holdninger. De nevner som eksempel at konfirmanter og deres foresatte har ytret ønske om å bruke andre bønner i konfirmasjonen, noe de da har lagt til rette for. Ida sier også at de har en bevissthet rundt teologien, så de ikke snakker nedlatende om det læstadianske.



Og da er det veldig viktig at måten jeg snakker om det på ikke blir negativ. At jeg er oppmerksom på at her kan det være at det kommer et barn som tilhører den læstadianske forsamlingen som har et annet dåpssyn og en litt annen oppfattelse av en del ting. At det er rom for dem. At jeg har det baki her en plass. Og at jeg ikke korrigerer dem hvis de kommer med noe som er litt annerledes enn sånn som vi ser det.

#### **2.4.4. Innspill fra observasjonene i Nordbygd**

Tårnagenthelg i *Nordbygd* var det tiltaket vi besøkte som strakte seg over det korteste tidsrommet, og der færrest barn deltok. Både at tiltaket foregikk på én dag, og at det var få deltagere, hadde sammenheng med at målgruppen for tiltaket bodde over et stort geografisk område, og at mange derfor hadde svært lang reisevei. Tiltaket var lokalt forankret i den forstand at mye av undervisningen handlet om historien til dette konkrete kirkebygget, og symbolikken i kirkerommet. Kirkebygget hadde en spennende historie som de ansatte fortalte, samtidig som de gikk i dialog med barna om hvilken tilknytning de hadde til dette kirkebygget. Også under omvisningen i kirken var det flere av barna som kom med innspill fra egne liv. Det var et relativt rolig program, noe som også kan ha sammenheng med at det bare var en håndfull barn som deltok. Barna viste likevel begeistring for de aktivitetene de deltok på, som for eksempel skattejakten der de lette frem gjenstander som hører hjemme i kirkerommet. De ansatte vektla at barna skulle lære begrepene, navnene på gjenstandene og hvor de hører hjemme. Barna beveget seg fritt i rommet, løp for å finne skattene, bar de forsiktig tilbake, sa «oi» når de pakket ut skattene, og svingte seg over alterringen for å komme rett frem. Videre fortalte en av de ansatte historien om Moses og den brennende busken som en inngang til å fortelle noe om kirkerommet som et hellig rom. En av grunnene til at vi valgte ut denne menigheten, var den betydelige samiske populasjonen i området. Vi merket oss derfor også at eksplisitt bruk av samisk språk og kultur var fraværende på dette tiltaket.

#### **2.4.5. Nordbygd menighet oppsummert**

Vektleggingen av det lokale er et gjennomgående trekk i intervjuet med de ansatte i *Nordbygd*. I diskusjonen om planleggingsfasen holdes de ansatte og alle dømte frem som viktigst, tett etterfulgt av lokalsamfunnet og den konkrete kirken. I den videre diskusjonen av innhold og budskap trekker de frem viktigheten av å inkludere i et fellesskap, og at trosopplæringen både skal speile gudstjenesten som fellesskap, og inkludere i dette fellesskapet. På grunn av dette fokuset ser de det som spesielt viktig å legge opp til aktiviteter som inkluderer alle, og ha en dialogisk tilnærming til barna. Videre fremholder de viktigheten av å forankre trosopplæringen i den lokale konteksten. Spesielt reflekterer de over hva den nordnorske konteksten innebærer for innholdet i trosopplæringen, og for inkluderingen av det samiske.

### 3. Teologiske profiler i trosopplæringen

---

På grunnlag av forrige kapittelets tykke beskrivelser av de trosopplæringstiltakene vi har besøkt vil vi i dette kapittelet systematisere noen av funnene vi har gjort. Dette vil vi gjøre ved å skrive fram fire teologiske profiler vi mener å kunne identifisere i materialet. Hver av profilene er inspirert av særlig én eller to av de menighetene vi har undersøkt. Samtidig er trekk fra de ulike profilene til stede i alle de fire menighetene.

Framstillingen av profilene er typologisk. Det betyr at vi er opptatt av å skrive fram det egenartede og karakteristiske ved ulike former for lokal trosopplæringsteologi. Mens vi i det forrige kapittelet var på jakt etter nyansene og det sammensatte, er vi nå altså ute etter det som skiller ulike teologiske tilnærminger fra hverandre. Dette innebærer samtidig at profilene vi skriver fram ikke finnes i rendyrket form, verken hos de trosopplæringsansatte vi har intervjuet, eller i tiltakene vi har observert. Slik sett representerer profilene en etterkonstruksjon, hvor enkelte trekk har blitt forsterket mens andre trekk har blitt tonet ned.

Typologien er, som tidligere nevnt, i utgangspunktet utviklet «nedenfra» eller induktivt, basert på en analyse av materialet fra intervjuene supplert med egne observasjoner.<sup>13</sup> Den er imidlertid også informert av teoretiske perspektiver hentet fra teologi og læringsteori. Framstillingen og diskusjonen av profilene vil derfor bli satt i dialog med relevant teologisk og pedagogisk teori.

#### 3.1. «Budskaps-teologien» – med vekt på å formidle hovedinnholdet i kristen tro

*Hovedfokus:* I «budskaps-teologien» er fokuset rettet mot å videreformidle det som oppfattes som hovedinnholdet i kristen tro. Det er ikke nok «å ha det veldig morsomt» og fortelle at «Gud er glad i deg» (*Sørby*). Poenget med trosopplæringen er å videreformidle det sentrale trosinnholdet til den oppvoksende slekt. Bestemmelsen av hva dette innholdet mer presist består i varierer en del, både menighetene imellom og internt i de ulike intervjuene. Et gjennomgående trekk er likevel at det knyttes til sentrale hendelser i frelseshistorien, og da særlig til budskapet om Jesus. Som Kari, trosopplæringsansatt i *Østby* uttrykker det: «(...) det er jo kallet mitt, å fortelle barna om Jesus, for jeg tenker at det trenger de å høre». Trosopplæring handler altså om «å fortelle om Jesus», og slik styrke troen hos barna som deltar i trosopplæringen.

*«Budskapsteologien» i vårt materiale:* Elementer av «Budskaps-teologien» er på ulike måter til stede i alle de fire menighetene vi har besøkt. Tydeligst kommer denne profilen likevel til uttrykk i *Østby* og *Sørby*.

*Teologisk tilhørighet.* «Budskaps-teologien», slik vi beskriver den her, har flere likhetstrekk med den teologiske tradisjonen som gjerne knyttes til bedehusbevegelsen og det kristne organisasjonslivet. Dette er en teologisk tradisjon som historisk sett har gjort seg sterkt gjeldende i Norge, selv om dens nedslag i nyere fagteologi er mindre tydelig. Internasjonalt gjør denne formen for teologi seg gjeldende innenfor det som litt upresist kan kalles evangelikal teologi.

---

<sup>13</sup> Framstillingen av profilene følger den samme disposisjonen, sortert utfra stikkordene: *Hovedfokus, den aktuelle profilen i vårt materiale, teologisk tilhørighet, læringssyn, prioriterte aktiviteter, primære kilder, gudstjenestens funksjon, tros- og kirkeforståelse, bruken av konseptene og de trosopplæringsansattes rolle.*

Selv om det er likhetstrekk mellom «budskaps-teologien» og den teologiske tradisjonen vi gjerne forbinder med bedehusbevegelsen, er det samtidig sider ved denne tradisjonen vi ikke uten videre finner igjen i vårt materiale. Bedehusbevegelsens fokus på den bevisste trosavgjørelsen, på omvendelse og helliggjørelse, er ikke like sterkt fremme i «budskaps-teologien». Her understrekes det tvert imot at barna gjennom dåpen allerede har en tro, og at trosopplæring handler om å gi fortsatt næring til denne troen. Heller ikke bedehusbevegelsens vektlegging av de sant troendes fellesskap kommer i særlig grad til uttrykk i «budskaps-teologien». Sånn sett kan vi kanskje si at «budskaps-teologien» representerer en teologisk tilnæringsmåte hvor tradisjonelle lavkirkelige anliggender blir reforhandlet på premissene til trosopplæringens breddeperspektiv.

*Læringssyn.* Læringssynet i «budskapsteologien» har likhetstrekk med det læringssynet som gjerne omtales som *læring som tilegnelse*. Denne forståelsen av læring representerer det som kan omtales som et «standard» læringssyn (Afdal, 2013, s. 168). Menneskets bevissthet blir her forstått som en beholder som fylles opp med kunnskap. Kunnskap er dermed å betrakte som den enkeltes eiendom, som en «vare» som overføres fra lærer til den lærende. Når kunnskapen er tilegnet, kan den overføres til andre kontekster, og deles med andre. Trosopplæring handler i tråd med dette om å sette barn og unge i stand til å tilegne seg det kristne trosinnholdet, kognitivt forstått, gjennom de pedagogiske aktivitetene som best fremmer slik læring.

*Prioriterte aktiviteter.* Det at trosopplæring i «budskaps-teologien» har som mål å formidle hovedinnholdet i kristen tro, innebærer at de aktivitetene i trosopplæringstiltakene som mest entydig realiserer dette målet, blir regnet som de mest sentrale. Andre aktiviteter, som blikjent leker og ulike former for hobby-aktiviteter, er viktige nok. Men deres verdi ligger først og fremst i at de får barna til å komme, eller at de bidrar til å skape den nødvendige tryggheten i gruppa, slik at barna lettere kan ta til seg budskapet. Her sondres det altså mellom kjerne og periferi, mellom middel og mål, mellom aktiviteter som formidler troens sentrale innhold, og aktiviteter som legger til rette for at denne formidlingen kan finne sted.

*Primære kilder.* Siden formidlingen av hovedinnholdet i kristen tro står sentralt i «budskaps-teologien», og siden dette knyttes til frelseshistorien generelt og budskapet om Jesus spesielt, får Bibelen en framskutt posisjon. Når de trosopplæringsansatte i *Østby* og *Sørby* blir bedt om å rangere hva som har vært viktigst for utformingen av trosopplæringstiltaket, settes begge steder Bibelen øverst. Det er - når alt kommer til alt - Bibelen og bibelfortellingene som gir de ulike trosopplæringstiltakene retning og innhold. Det blir samtidig understreket at bibelfortellingene ikke kan forstås løsrevet fra den overgripende frelseshistoriske sammenhengen de står i. Fortellingene i det gamle testamentet må for eksempel «lande i det nye testamentet» (*Sørby*). Slik sett bygger «budskaps-teologien» på et bibelsyn hvor frelseshistorien blir sett på som et sammenhengende hele som de ulike bibelfortellingene kan knyttes opp mot.

*Gudstjenestens funksjon.* I både *Lys våken* og *Tårnagenthelg* inngår det å feire gudstjeneste som en integrert og sentral del av opplegget. I «budskaps-teologien» får imidlertid gudstjenesten først og fremst en pedagogisk funksjon, i den forstand at hensikten med gudstjenestefeiringen er å formidle det kristne budskapet. Gudstjenestefeiringen er altså ikke et mål i seg selv, men et middel til å formidle «verdens beste budskap». Som Kari, trosopplæringsansatt i *Østby* uttrykker det:

Hvis vi har verdens beste budskap, så er det vår jobb og ikke stenge for det budskapet. Enten ved at det er kjedelig, eller ved at det er utrygt, eller et eller annet. Det er vel og bra å lære dem liturgien, ikke sant, og tenke at, «hvis du går regelmessig til gudstjeneste så blir du glad i liturgien, gutten min». Det er helt sikkert sant, det er bare at de kommer aldri igjen hvis de kjeder seg.

Denne pedagogisk-instrumentelle gudstjenesteforståelsen kommer også til uttrykk i at trosopplæringsgudstjenestene feires som spesielt tilrettelagte familiegudstjenester, med en presumtivt mer engasjerende liturgi enn i de ordinære høymessene.

*Tros- og kirkeforståelse.* I «budskaps-teologien» blir troens kognitive innholdsside understreket. Tro kan ikke løsrives fra det å ha kunnskap om Jesus, og denne kunnskapen ses på som den enkeltes eiendom. Å gi næring til den troen barna allerede har, er derfor tett knyttet opp til det å formidle kunnskap om Jesus til den enkelte, og det å hjelpe den enkelte til å reflektere over troen. Samtidig som troens kognitive innhold blir understreket, og det individuelle perspektivet er framtrepende, blir også betydningen av det kristne fellesskapet vektlagt. Det å gi barna som kommer til de ulike trosopplæringstiltakene del i det kristne fellesskapet, er en uttalt målsetting. Denne målsettingen er imidlertid forbundet med det å vise at det «kan være normalt å være troende», og at «det går an å ha det gøy å tro på Jesus» (Østby). Hensikten med det kristne fellesskapet er med andre ord primært å støtte den enkeltes tro.

*Bruken av konseptene.* I tråd med at en her opererer med et grunnleggende skille mellom innhold (det kristne kjernebudskapet) og form (virkemidler som formidler dette budskapet), trekker en i «budskaps-teologien» i stor grad veksler på ressursene som er å finne i de ulike trosopplæringskonseptene. Sangene, t-skjortene og logoene bidrar til å rekruttere til trosopplæringstiltaket, og underbygger at det er gøy å være i kirken.

*De trosopplæringsansattes rolle.* De trosopplæringsansattes rolle i «budskaps-teologien» kan beskrives som «ekspert-vitnet». Det er den trosopplæringsansattes kompetanse om hovedinnholdet i troen, og hennes eller hans evne til å formidle dette til barn på en god måte, som ses på som det viktigste. Samtidig blir også betydningen av at den trosopplæringsansatte selv har tatt til seg dette innholdet understreket. Det å formidle det sentrale trosinnholdet for kommende generasjoner er nemlig et kall. Dermed er ikke den trosopplæringsansatte bare en ekspert, men også et vitne, en som selv har tatt til seg det han eller hun vil gi videre.

*«Budskaps-teologien» oppsummert.* I «budskaps-teologien» er trosopplæringens mål å gi videre det sentrale innholdet i den kristne troen. Dette trosinnholdet blir forstått i kognitive og individuelle kategorier. Trosopplæring handler om å finne de pedagogiske virkemidlene som formidler dette innholdet i mest mulig uforvansket form. Som den trosopplæringsansatte i Østby uttrykker det: «Det er min kjepphest. At vi ikke skal stenge for budskapet».

### **3.2. «Fellesskaps-teologien» – med vekt på å gjøre barn (og deres familier) til deltagere i gudstjenestefellesskapet**

*Hovedfokus.* Fokuset i «fellesskaps-teologien» er rettet mot å gjøre deltagerne i trosopplæringen – og deres familier – til en integrert del av det gudstjenestefeirende fellesskapet. Det å «gjøre troens ting» sammen med resten av familien og menigheten for øvrig, ligger som en «strøm i hele trosopplæringsarbeidet» (Sørby). Trosopplæring er derfor en «familiegreie», hvor barna sammen med familiene sine blir invitert inn i

gudstjenestefellesskapet, samtidig som resten av menigheten får del i det som skjer i trosopplæringen.

«*Fellesskaps-teologien*» i vårt materiale. «Fellesskaps-teologien» er i vårt materiale tydeligst til stede i *Sørby*, og til en viss grad også i *Østby*. Det er også elementer av «fellesskaps-teologien» i *Østli*, selv om sammenhengen «bakover» med tradisjonen og «utover» med lokalsamfunnet her blir tydeligere understreket.

*Teologisk tilhørighet.* «Fellesskaps-teologien», slik vi presenterer den her, har hatt en sentral stilling innenfor norsk og nordisk teologi- og kirkeliv. Anført av teologer som understreker fellesskapsdimensjonen ved kirken og praksisdimensjonen ved troen, løfter denne teologiske profilen fram betydningen av det gudstjenestefeirende fellesskapet. Med front mot en ensidig kognitiv trosforståelse og individualistisk kirkeforståelse fastholdes det at fellesskapet i gudstjenesten er en bærende del av det kristne livet. Når dette er sagt, blir det samtidig understreket at dette fellesskapet ikke er identisk med den «aktive menighetskjerne». Også folkekirken – forstått som de som går mer sporadisk til kirke – er ifølge en teolog som Harald Hegstad, den *virkelige* kirke (Hegstad, 2009, s. 14). «Fellesskaps-teologien» har også fellestrekk med den såkalte post-liberale teologien, hvor kirkelemmenes sosialisering inn i kirkefellesskapets språk og normer står i sentrum for den teologiske refleksjonen.

*Læringssyn.* «Fellesskaps-teologiens» læringsforståelse har klare likhetstrekk med det læringsynet som ofte omtales som *læring som deltagelse* (Sfard, 1998). Læring handler ikke primært om å tilegne seg et på forhånd definert kunnskapsinnhold (som i *læring som tilegnelse*), men forstås heller som en prosess eller aktivitet, som noe en *gjør*. Trosopplæring er å bli sosialisert inn i bestemte praksiser, og lære seg å kommunisere i overenstemmelse med praksisfellesskapets normer. Som en av de trosopplæringsansatte i *Sørby* uttrykker det: «(...) vi må bare gjøre og gjøre og gjøre, sånn at det blir *vanlig* å gjøre troens ting». Kunnskap er nemlig ikke noe som eksisterer i en verden for seg, i enkeltmenneskers bevissthet. Tvert imot er kunnskap med nødvendighet knyttet til deltakelse i bestemte kulturelle praksiser. Det er derfor først og fremst ved la barna i fellesskap «gjøre troens ting» at trosopplæring finner sted.

*Prioriterte aktiviteter.* I «fellesskaps-teologien» er det en tendens til å prioritere de aktivitetene en mener tydeligst formidler troen, og skille mellom disse aktivitetene og de aktivitetene som først og fremst er rettet mot «å ha det moro». I tråd med fokuset på «å gjøre troens ting» løftes det å fortelle bibelhistorier, forberede gudstjenesten, og lære salmer og andre kristne sanger fram som det sentrale. Andre aktiviteter, som for eksempel rebusløp, labyrint, og så videre, handler først og fremst om å få barna til å komme. Det å gå opp i tårnet i *Tårnagenthelg* omtales for eksempel av en av de trosopplæringsansatte i *Sørby* slik: «(...) det er klart at et par av oppgavene der er jo nokså sånn, ikke så veldig mye teologi. Godteri og litt dyr i tårnene ...». Den aktiviteten som stikker seg ut i «fellesskaps-teologien» er gudstjenesten: Nettopp i gudstjenesten får barna og deres familier sammen med resten av menigheten oppleve et «fellesskap og en helhet» som «gir et løft til alle».

*Primære kilder.* En sentral aktivitet i «fellesskaps-teologien» er å gjenfortelle bibelfortellingene, gjerne på flere ulike måter i samme trosopplæringstiltak. Poenget med å gjenfortelle bibelfortellingene er ikke bare å gjøre trosopplæringsdeltagerne kjent med innholdet i Bibelen. Det er like mye å gi barna en opplevelse av at «troen og Gud og Jesus har noe med vårt liv å gjøre i dag» (*Sørby*). Denne narrative og livstolkende tilnærmingen, hvor målet er å hjelpe barna til å relatere Bibelens fortellingsunivers til deres egen livsverden, går

hånd i hånd med en understrekning av gudstjenestens betydning. Også gudstjenesteliturgien er en viktig kilde til det kristne trosuniverset. Det å bli en praktiserende deltager i gudstjenestefellesskapet er derfor en uttalt målsetting for trosopplæringen.

*Gudstjenestens funksjon.* Det er altså et nært samspill mellom trosopplæring og gudstjeneste i «fellesskaps-teologien». I gudstjenesten møter barna som er med i trosopplæringen «resten av menigheten», forstått som de som går mer regelmessig til gudstjeneste. Samtidig møter også «resten av menigheten» barna – etter sigende til felles berikelse for alle parter. I «fellesskaps-teologien» er en derfor opptatt av å stille i stand trosopplæringsgudstjenester som er spesielt lagt til rette for at dette blir et godt møte. I praksis betyr dette at trosopplæringsgudstjenestene som oftest feires som familiegudstjenester. I gudstjenesten blir barna «døråpnere» for foreldre og andre voksne, siden de er uredde i møte med trospraksiser som bønnevandring, lystenning og så videre. Trosopplæringsgudstjenestene har dermed også en menighetsbyggende funksjon, i den forstand at voksne og barn som ellers har et mer perifert forhold til kirken kan oppleve tilhørighet til gudstjenestefellesskapet.

*Tros- og kirkeforståelse.* Trosforståelsen i «fellesskaps-teologien» er utpreget relasjonell. Å tro er å være i relasjon til den treenige Gud, og til andre troende. Trosforståelsen er samtidig praksisorientert. Tro handler om å «gjøre troens ting», og om å gjøre dem sammen. Dette korresponderer også med kirkeforståelsen i «fellesskaps-teologien». Kirken er forstått i personale kategorier, som et konkret fellesskap av mennesker. Dette fellesskapet identifiseres imidlertid ikke uten videre med de såkalt aktive gudstjenestedeltagerne. Tvert om understreker en for eksempel i *Sørby* at det har skjedd en positiv endring i forhold til hvordan de aktive gudstjenestedeltagerne forholder seg til familiegudstjenestene knyttet til trosopplærings tiltakene. Der det før var slik at de «gamle» holdt seg unna trosopplæringsgudstjenestene, er det nå «massevis av 90-åringer her» - og nettopp når ulike sjikt i menigheten møtes på denne måten, oppstår det «et fellesskap og en helhet».

*Bruken av konseptene.* I «fellesskaps-teologien» gjør en i stor grad bruk trosopplæringskonseptene i ressursbanken. T-skjorter, logoer og opplegg fra ressursbanken preger trosopplærings tiltaket fra begynnelse til slutt. I «fellesskaps-teologien» er det viktig at kirken oppleves som et morsomt og trygt sted å være. Nettressursene knyttet til de ulike trosopplærings tiltakene blir brukt i den grad de bidrar til dette.

*De trosopplæringsansattes rolle.* De trosopplæringsansattes rolle i «fellesskaps-teologien» kan karakteriseres som «hovmesteren» eller «verten». I tråd med det deltagerorienterte læringssynet handler læring om å bli en kompetent deltager i praksisfellesskapet. De trosopplæringsansattes hovedoppgave er å legge til rette at dette kan skje. Vertskaps- eller hovmesterfunksjonen er knyttet til å gi de lærende den nødvendige forståelsen av fellesskapets språk og normer, og gjøre praksisfellesskapet tilgjengelig for alle.

*«Fellesskaps-teologien» oppsummert.* I «fellesskaps-teologien» er målet å gjøre deltagerne i trosopplæringen - og deres familier - til en integrert del av det gudstjenestefeirende fellesskapet. Trosopplæring handler om å legge til rette for at dette kan skje, ved å gi opplæring i hvordan hele menigheten sammen «gjør troens ting». Gudstjenesten blir derfor sentral, fordi det er en arena hvor tro blir praktisert i fellesskap. Det skiller mellom trygghetsskapende og rekrutterende aktiviteter, og aktiviteter som bidrar til kristen sosialisering i kvalifisert forstand.

### **3.3. «Tradisjons-teologien» – med vekt på innøving i folkekirkekristendom**

*Hovedfokus.* Fokuset i «tradisjons-teologien» er rettet mot å gjøre barn og unge til kompetente deltagere i kirkens tro og tradisjon – med utgangspunkt i det som litt forenklet kan kalles en folkekirkelig kristendomsforståelse. Her søker man aktivt å bygge ned skillet mellom de «som blir sett på som utenfor og innenfor», og å holde sammen det hellige og det alminnelige. Trosopplæringen handler om å lære barn og unge å delta i gudstjenesten, samtidig som dette skjer i en kontekst hvor en lytter seg inn på lokalsamfunnet og «stiller til noe som er litt nedpå» (Østli).

«Tradisjons-teologien» i vårt materiale. «Tradisjons-teologien» kommer i vårt materiale tydeligst til uttrykk i Østli menighet. Det finnes også trekk av profilen i Nordbygd. I Sørby og til dels Østby finner vi noe av den samme vektleggingen av trospraksiser som vi finner i Østli.

*Teologisk tilhørighet.* «Tradisjons-teologien», slik vi presenterer den her, har dype røtter i norsk og skandinavisk lutherdom. Med teologer som N.F.S. Grundtvig (1783–1872), Einar Billing (1871–1939) og Gustaf Wingren (1910 – 2000) i spissen, har denne teologiske tradisjonen fastholdt den nære sammenhengen mellom kirke og lokalmiljø, det kristelige og det folkelige, og det hellige og alminnelige. Med uttalt front mot ulike former for pietistisk farget teologi, løfter en her fram kirkens radikale åpenhet og dåpen som det eneste gyldige kriterium for kirketilhørighet. Dette innebærer også at betydningen av det geografiske sognet blir understreket. Det som i denne tradisjonen gjør kirken til folkekirke, er nemlig nettopp at den oppfatter det som sitt kall å forkynne evangeliet til alle mennesker innen et gitt geografisk område. I norsk fagteologi har denne teologiske profilen vært artikulert av teologer som for eksempel Sevat Lappégard (1988), og Dag Myhre-Nielsen (1998).

Selv om «tradisjons-teologien» i vårt materiale har mange likhetstrekk med sentrale strømninger i skandinavisk lutherdom, er det også eksempler på spenninger i forhold til denne teologiske tradisjonen. Ikke minst er den passive trosforståelsen og den tilhørende vektleggingen av forkynnelsen som kommer til uttrykk hos en teolog som Einar Billing ikke fremtredende i vårt materiale. Her understrekes det tvert imot at kristen tro og tradisjon er noe en øves opp i, gjennom aktiv deltagelse. Dermed handler trosopplæring ikke først og fremst om å lytte til forkynnelsen og ta imot sakramentene, men mer om å bli myndige deltagere i liturgien, om å lære seg å synge salmer, bruke kristuskransen og så videre. Slik sett bidrar «tradisjons-teologien» til å reforhandle sentrale trekk i den skandinavisk-lutherske tradisjonen.

*Læringssyn.* «Tradisjons-teologiens» forståelse av læring har som i «fellesskaps-teologien» klare likhetstrekk med det læringsynet som ofte omtales som *læring som deltagelse*. Trosopplæring handler her altså om å bli sosialisert inn i bestemte praksiser, og lære seg å kommunisere i overenstemmelse med praksisfellesskapets normer. Det er to trekk ved læringsynet i «tradisjons-teologien» som nyanserer det i forhold til læringsynet i «fellesskaps-teologien». For det første blir betydningen av læringskonteksten tydeligere understreket enn i «fellesskaps-teologien»: Slik de trosopplæringsansatte i Østli understreker betydningen av kirkerommet for trosopplæringen, blir læring her forstått som noe som ikke kan skilles fra den materielle konteksten læringen foregår innenfor. For det andre blir betydningen av kontinuitet med tradisjonen tydeligere understreket i «tradisjons-teologien» enn i «fellesskaps-teologien»: Læring handler ikke bare om å bli en kompetent deltager i et bestemt praksisfellesskap, men også om å bli en kompetent deltager i et fellesskap med en bestemt historie og tradisjon. De bruksgjenstandene og symbolbærerne som formidler denne tradisjonen, som salmebok og kirkebygg, får dermed en større vekt i «tradisjons-teologien» enn i «fellesskaps-teologien»

*Prioriterte aktiviteter.* I «tradisjons-teologien» er det en uttalt uvilje mot å rangere de ulike aktivitetene i forhold til hverandre med tanke på hvem av dem som tydeligst formidler hovedbudskapet i trosopplæringstiltaket. Her er det nemlig avgjørende å holde sammen dialektikken mellom det hellige og det alminnelige. På den ene siden blir salmesang, tenning av lys i lysgloben og øving på liturgien trukket fram, begrunnet i at de gir en god opplæring i kirkens tro og tradisjon. På den andre siden løfter man fram aktiviteter som måltidsfellesskap og kirkekaffe, begrunnet i at de skaper bro mellom det deltagerne har vært med på i kirken og det livet de lever utenfor.

*Primære kilder.* Siden innøvingen i folkekirkekristendom utgjør et viktig element i «tradisjons-teologien», får kildene som formidler denne tradisjonen en sentral rolle. Konkret betyr dette at gudstjenesteliturgi, salmebok, kirkerom og kirkeår blir viktige elementer – i samspill med lokalmiljø og lokal kontekst. Særlig blir betydningen av å bruke salmeboka trukket fram. For eksempel hevder de trosopplæringsansatte i *Østli* at salmer kan være en kilde til livshjelp og livsmestring. Bibelen plasseres et stykke ned på lista i rangeringen av hva som påvirker planleggingen av trosopplæringstiltaket. Dette betyr imidlertid ikke uten videre at bibeltekstene anses som uviktig. Det er heller slik at det er Bibelen slik den blir brukt i liturgien, gjennom kirkeårets teksttrekker, som gir retning til trosopplæringstiltakene. I «tradisjons-teologien» er det nemlig plasseringen i kirkeåret som avgjør hvilke bibeltekster og salmer som velges ut.

*Gudstjenestens funksjon.* Målet med trosopplæringen i «tradisjons-teologien» er å gjøre barna til kompetente deltagere i gudstjenesten. Alt som skjer i trosopplæringen har dette for øye. Som en av de trosopplæringsansatte i *Østli* uttrykker det:

når jeg øver med ungene så er det ikke fordi de skal synge pent eller at folk skal si «å så flink», men jeg er opptatt av å gjøre dem mest mulig i stand til (...) å kunne hente ting i gudstjenesten på egen hånd. Altså at de skal kjenne at dette her er de en del av.

Det å feire gudstjeneste er med andre ord et mål i seg selv, og ikke et pedagogisk virkemiddel for å oppnå noe annet. I «tradisjons-teologien» legger man derfor stor vekt på at gudstjenesten som feires i forbindelse med de ulike trosopplæringstiltakene skal være «vanlige» gudstjenester, med nattverd og det hele. Likeledes er man opptatt av at det er kirkens egen puls, kirkeåret, som bestemmer hvilke profil gudstjenesten får.

*Tros- og kirkeforståelse.* Som i «fellesskaps-teologien» blir troen i «tradisjons-teologien» først og fremst forstått i kollektive og performative kategorier, altså som noe en *gjør sammen* mer enn noe en *har enkeltvis*. Trosopplæring handler i tråd med dette om å bli opplært i kirkens tro og tradisjon, gjennom aktiv deltagelse i praksiser som gudstjenestefeiring, bønn, salmesang, og så videre. Samtidig blir det understreket at tro er noe som har plass til hele mennesket og angår hele livet. Kirkeforståelsen er med front mot vekkelsesbevegelsens «syn på kirken som kan være litt krevende» (*Østli*) uttalt folkekirkelig: Kirken er til for alle, uavhengig av bakgrunn og livssituasjon. Trosopplæring er slik sett noe en *gjør i tjeneste for* «det geografisk området som vi er satt til betjene». I tråd med sentrale trekk i den skandinavisk-lutherske tradisjonen kommer det folkekirkelige kirkesynet også til uttrykk i forsøket på å holde det hellige og det alminnelige sammen. Kirkerommet er et «hellig alminnelig rom». Trosopplæringen handler *både* om å «kommunisere med som vi tenker er et slags folkejup», og om å gjøre barn og unge fortrolige med de mest sentrale praksisene i den kristne tradisjonen.



*Bruken av konseptet.* I «tradisjons-teologien» er en skeptisk til de nettressursene som er lagt ut i forbindelse med de ulike trosopplæringskonseptene. I Østli kommer dette for eksempel til uttrykk ved at ressursene i ressursbanken blir omtalt som «litt banale», som «noe som ikke vil tåle tidens tann». Dette gjelder ikke minst *Lys våken*-sangen, som de trosopplæringsansatte mener holder for dårlig kvalitet både musikalsk, tekstlig og teologisk.

*De trosopplæringsansattes rolle.* De trosopplæringsansattes rolle i «tradisjons-teologien» kan beskrives som «mester-læreren». I tråd med det deltagelsesorienterte læringssynet, handler læring om å bli en deltager i praksisfellesskapet, først som lærling, senere som fullverdig deltager. For å legge til rette for dette trengs det «mestere» som kan demonstrere for lærlingene hvordan sentrale kristne praksiser skal utføres og hvilke betydning de har. I tillegg til å være «verter» som i «fellesskaps-teologien», er derfor de trosopplæringsansattes egen fortrolighet med kirkens tro og tradisjon en nøkkel til en vellykket trosopplæring.

*«Tradisjons-teologien» oppsummert.* I «tradisjons-teologien» er målet å gjøre deltagerne i trosopplæringen til kompetente deltagere i kirkens tro og tradisjon, forstått i det som kan kalles folkekirkelige kategorier. Fokuset er rettet mot å bygge ned skiller mellom de som blir sett på som innenfor og utenfor, og holde sammen det hellige og det alminnelige. Salmebok, kirkerom og gudstjenestefeiring utgjør sentrale elementer i trosopplæringen.

### **3.4. «Kontekst-teologien» – med vekt på dialog med lokale forhold**

*Hovedfokus.* Fokuset i «kontekst-teologien» er rettet mot å legge til rette for en trosopplæring som tar utgangspunkt i den lokale konteksten. Betydningen av dialog blir framhevet, både med barna som deltar på trosopplæringstiltaket, og med lokalsamfunnet for øvrig. I vårt materiale kommer dette blant annet til uttrykk i en uttalt interesse for å la det nordnorske og det samiske få prege trosopplæringen. Vektleggingen av dialogen innebærer også at betydningen av å legge til rette for gode og trygge fellesskap blir løftet fram.

*«Kontekst-teologien» i vårt materiale.* «Kontekst-teologien» kommer i vårt materiale tydeligst til uttrykk i *Nordbygd*. Det finnes også klare trekk av denne teologiske profilen i Østli. I Østby og Sørby er «kontekst-teologien» mindre fremtredende.

*Teologisk tilhørighet.* Denne teologiske profilen har i tråd med betegnelsen flere likhetstrekk med den kontekstuelle teologien. Dette er en teologisk retning som fra 1960-tallet og fremover har hatt stort gjennomslag både i den akademiske fagteologien, og etter hvert også i det kirkelige praksisfeltet. Den kontekstuelle teologien er en samlebetegnelse for ulike former for frigjøringsteologi, feministisk teologi og urbefolkningsteologi. Mot de delene av tradisjonell teologi som har hevdet at teologisk refleksjon forholder seg til universelle og tidløse sannheter, så understreker den kontekstuelle teologien at all teologi med nødvendighet er formet av den kulturen og de sosiale, politiske og økonomiske forholdene den blir formulert innenfor (Bevans, 2002, s. 9 – 15). I mange former for kontekstuell teologi innebærer dette at det å bidra til frigjøring fra ulike former for undertrykkelse (økonomisk, kulturelt, seksuelt) er et uttalt mål for det teologiske arbeidet. I de senere årene har også en eksplisitt dialogisk orientert teologi gjort seg gjeldende som en variant av kontekstuell teologi. Her blir betydningen av en åpen holdning i en flerreligiøs og flerkulturell kontekst understreket (Fagerli, Grung, Kloster & Onsrud, 2016, s. 13).

I deler av vårt materiale knyttes det eksplisitt an til det arbeidet som har vært gjort med en nordnorsk kontekstuell teologi (Kristiansen, 1996; Malmbekk & Wigum, 1999). To trekk ved

nordnorsk religiøsitet trekkes fram som særlig betydningsfullt i dette arbeidet. For det første påpekes det at gudsbildet i kystbefolkningens religiøse selvforståelse gjerne har vært preget av troen på *Vårherre*, en Gud som er til stede i de kreftene i tilværelsen en kjenner fra hverdagslivet (Kristiansen, 1996, s. 59). For det andre trekkes det fram at bildet av nordnorsk religiøsitet må innbefatte både det samiske og det læstadianske for å bli komplett (Kristiansen, 2005).

Om «kontekst-teologien» i vårt materiale er inspirert av den kontekstuelle teologien, er det samtidig et gjennomgående trekk at den kontekstuelle bevisstheten er tydeligst til stede i de trosopplæringsansattes refleksjoner over egen praksis. I de trosopplæringstiltakene vi har observert, er sporene etter konteksten mindre eksplisitte. Mens dialogen med barna og deres livsverden går igjen som en rød tråd, er dialogen med den lokale konteksten ikke like enkel å få øye på.

*Læringssyn.* Læringssynet i «kontekst-teologien» har mye til felles med det som i læringsteoretiske sammenhenger omtales som *læring som kunnskapsdannelse* (Paavola & Hakkarainen, 2005). Som i *læring som deltagelse* legger en også her vekt på at læring foregår gjennom å delta i sosiale praksiser. Men, der læring i dette læringssynet blir forstått som en «passiv» sosialiseringssprosess inn i eksisterende kulturelle praksiser, er læring i *læring som kunnskapsdannelse* i større grad rettet mot det nyskapende, innovative. Læring er noe som finner sted i interaksjonen mellom aktører, kulturelle redskaper og de virkelighetserfaringene de ulike aktørene gjør seg (Afdal, 2013, s. 166). En av de trosopplæringsansatte i *Nordbygd* uttrykker det slik: «Når ungene bringer inn noe viktig for dem så skal jeg prøve å gi rom for det selv om det kanskje ikke er det det handler om i mitt hode». I tråd med dette er det viktig i «kontekst-teologien» å la barnas erfaringer og bakgrunn bidra produktivt i læringsprosessen.

*Prioriterte aktiviteter.* I «kontekst-teologien» tillegges aktiviteter som lar den lokale konteksten komme til uttrykk og som fremmer dialogen mellom de trosopplæringsansatte og deltagerne stor betydning. Dette betyr at aktiviteter som uttrykker noe av egenarten i lokalsamfunnet blir vektlagt. For eksempel kan valg av den filmen man ofte ser i trosopplæringstiltak med overnatting (*Lys våken*), være betinget av et ønske om å være i kontakt med den lokale konteksten. Videre innebærer fokuset på dialog at aktiviteter som gir rom for to-veis kommunikasjon mellom de trosopplæringsansatte og de lærende blir prioritert. Den aktiviteten som tydeligst ivaretar dette aspektet i vårt materiale er den såkalte «gudsrikeleken» i *Østby*. I denne aktiviteten blir deltagerne vist ulike bilder av Jesus liv. Så blir de bedt om å reflektere over hva de tenker om det de ser. Det er knyttet en egen metodikk til at de trosopplæringsansatte skal la barna snakke fritt, uten å korrigere eller kommentere, men la barna «styre» samtalen. Slik utvikler de trosopplæringsansatte og deltagerne sammen nye innsikter og ny teologi.

*Primære kilder.* Lokale forhold er en viktig kilde i «kontekst-teologien». Dette kommer blant annet til uttrykk i et ideal om at det som preger den konteksten en befinner seg i bør få prege trosopplæringen. Den delen av planarbeidet som handler om å kartlegge og beskrive den lokale egenarten, blir derfor vektlagt i denne profilen. Bare ved «å gjøre seg kjent med folk og lokalsamfunn» kan trosopplæringen gjøres «sammen med lokalsamfunnet» (*Østli*). I *Nordbygd* kommer det kontekstuelle fokuset til uttrykk i at den første trosartikkelen får prege innholdet i trosopplæringen, siden dette er et teologisk perspektiv som står sterkt i det lokale religiøse landskapet. Fordi forholdet til «Vår Herre» i den nord-norske folkekirkekonteksten er sterkere enn forholdet til Jesus, må en begynne der, med hvordan Gud Fader møter mennesker. Først når dette perspektivet er etablert, kan en gå videre, og «møte Jesus». Et

annet eksempel er hvordan en i *Nordbygd* er opptatt av å la det samiske og læstadianske, som ofte henger nært sammen, slippe til i trosopplæringen. Trosopplæringen er slik sett noe som foregår i kreative møter mellom tradisjon, kontekst, trosopplæringsansatte og deltagere.

*Gudstjenestens funksjon.* I «kontekst-teologien» er det en uttalt målsetting å la trekk i den lokale kulturen få prege gudstjenestefeiringen. Gudstjenesten er et sted for dialog, mellom de som er til stede, og med den lokale kontekst. Konkret kan dette handle om å la elementer i den lokale kulturen få komme til uttrykk i gudstjenestefeiringen, eller å legge til rette for dialog og samhandling i gudstjenesten. Som tidligere nevnt er den kontekstuelle bevisstheten i vårt materiale mest fremtredende på et «ideologisk nivå», i de trosopplæringsansattes refleksjoner over egen praksis. I de gudstjenestene vi har observert, er de kontekstuelle perspektivene ikke like fremtredende.

*Tros- og kirkeforståelse.* Troen blir i «kontekst-teologien» beskrevet som tilhørighet; tilhørighet til et lokalmiljø, til et fellesskap. Som en av de trosopplæringsansatte i *Nordbygd* uttrykker det: «fellesskapet kommer først, og så kommer forkynnelsen og så kommer opplæringen kanskje som en tredje del». Lokalmiljøet legger altså avgjørende føringer for hvordan trosopplæringen utformes. Trosopplæring er ikke bare noe som gjøres på vegne av noen, og for noen. Det viktigste perspektivet i «kontekst-teologien» er at trosopplæringen gjøres *sammen med* lokalsamfunnet. Konkret handler det om å kommunisere med det som ifølge de trosopplæringsansatte i *Østli* er et «folkedjup», og finne fram til noe «som kan være til livshjelp».

Kirkeforståelsen er i tråd med dette kjennetegnet av et «være-prinsipp»: Kirken blir beskrevet som et fellesskap hvor det verken kreves eller forventes noe. Parallelt med at tilknytningen til den lokale konteksten understrekes, er den innovative utviklingen av ny kunnskap, av ny teologi, også et kjennetegn ved «kontekst-teologien».

*Bruken av konseptet.* I prinsippet er bruken av ressursene i ressursbanken begrenset i «kontekst-teologien», siden disse ressursene i liten grad tar utgangspunkt i lokale forhold. I vårt materiale kommer denne holdningen tydeligst til uttrykk i *Østli*, hvor en rett og slett lar være å benytte seg av ressursene – for eksempel *Lys våken* sangen – siden denne framstår som uforenelig med lokalsamfunnet. I *Nordbygd* bruker en imidlertid i større grad ressursene fra ressursbanken. De trosopplæringsansatte her reflekterer samtidig over at oppleggene i ressursbanken ikke er tilpasset deres lokale kontekst. Blant annet tar ikke oppleggene høyde for at barnegruppene kan være veldig små, og at potensielle trosopplæringsdeltagere bor veldig spredt, og er knyttet til ulike kirkebygg.

*Den trosopplæringsansattes rolle.* Den trosopplæringsansattes rolle i «kontekst-teologien» kan beskrives som «med-vandrer». I tråd med læringssynet *læring som kunnskapsdannelse* legges det i «kontekst-teologien» vekt på læring som innovativ kunnskapsutvikling. Den trosopplæringsansatte blir en som legger til rette for at denne kunnskapsdannelsen finner sted, uten å være en privilegert aktør i denne prosessen. Det å legge til rette for en reell dialog med deltagerne i trosopplæringen, og ta innspillene fra barna på alvor, er derfor viktig.

*«Kontekst-teologien» oppsummert.* Trosopplæring i «kontekst-teologien» handler om å legge til rette for en trosopplæring som er formet av den lokale konteksten. Betydningen av dialog blir understreket - med deltagerne i trosopplæringen så vel som med lokalsamfunnet for øvrig. Teologi blir ikke forstått som et ferdig system eller en ferdig pakke, men heller som noe som

forhandles fram i møte mellom ulike aktører, redskaper og kontekstuelle betingelser. Bare om teologien tar sin lokale kontekst på alvor, tar den evangeliet på alvor.

## 4. Teologier i trosopplæringen: avsluttende diskusjon

---

Vi har så langt gjort rede for et utsnitt av den teologien som blir fremforhandlet i trosopplæringen i Den norske kirke. Gjennom en analyse av intervjuer gjort med trosopplæringsansatte i fire menigheter og deltagende observasjon i fire trosopplæringstiltak i de samme menighetene, har vi beskrevet ulike former for lokal trosopplæringsteologi. I dette avsluttende kapitlet vil vi drøfte noen av de funnene vi har gjort, og komme med noen innspill til det videre arbeidet med å utvikle trosopplæringen i Den norske kirke. Det er grunn til å understreke den tentative karakteren ved disse innspillene. Materialet vi bygger innspillene på er begrenset, og tolkningsmulighetene er mange. Det er også grunn til å understreke at innspillene ikke blir gitt med utgangspunkt i en på forhånd gitt preferanse for én eller flere av de teologiske profilene vi har skrevet fram. Tvert imot legger vi til grunn det som synes å være et etablert prinsipp også i *Plan for trosopplæring*, nemlig at trosopplæringen skal gi rom for et mangfold av teologiske perspektiver, og at de trosopplæringsansatte både har en frihet til og et ansvar for å artikulere en lokalt forankret trosopplæringsteologi. Når dette er sagt, vil vi samtidig argumentere for at et slikt mangfolds-ideal gir best mening om teologiske forskjeller ikke absolutteres. Ulike teologiske tilnærminger har slik vi ser det på hver sin måte noe vesentlig å tilføre trosopplæringsfeltet. Vi mener derfor det er viktig å la dem bryne seg mot hverandre. Dette premisset ligger til grunn også for innspillene vi kommer med i det følgende.

### 4.1. Lokalt mangfold i trosopplæringen

Materialet vårt viser at teologien i trosopplæringen i stor grad blir forhandlet fram lokalt. I et samvirke mellom deltagere, trosopplæringsansatte, lokal kontekst, nasjonal og lokal trosopplæringsplan – bare for å nevne noe – blir ulike former for lokal trosopplæringsteologi til. Hva som er de mest avgjørende faktorene i denne lokale teologiproduksjonen har vi i liten grad gått inn på. Det er imidlertid grunn til å anta at det nettopp er i *samspillet* mellom ulike aktører og redskaper at den lokale trosopplæringsteologien blir formet. Den lokale trosopplæringsteologien er slik sett et resultat av at sentrale føringer og signaler brytes mot lokale forutsetninger og aktører, i en dynamisk og kreativ prosess.

Trosopplæringsteologiens lokale karakter innebærer at det eksisterer et stort teologisk mangfold på trosopplæringsfeltet. Dette mangfoldet er ikke bare et mangfold mellom menigheter. Det er i høyeste grad også et mangfold internt i ulike trosopplæringstiltak. Ulike aktører representerer ulike perspektiver og oppfatninger, og ulike trosopplæringsaktiviteter er bærere av ulike former for teologi. Denne teologiske flerstemmigheten er etter vårt skjønn både uunngåelig og ønskelig. Den stiller samtidig krav til de trosopplæringsansattes evne til å orientere seg teologisk, og til å legge til rette for en trosopplæring som evner å integrere ulike perspektiv. Gjennom våre intervjuer og feltobservasjoner har vi sett mange eksempler på hvordan de trosopplæringsansatte kreativt og konstruktivt løser denne oppgaven. Fokuset på hvordan man håndterer den teologiske flerstemmigheten i trosopplæringen bør slik vi ser det også i framtiden stå høyt på dagsordenen i de trosopplæringsansattes kompetanseutvikling.

Det teologiske mangfoldet i trosopplæringen korresponderer til en viss grad med det mangfoldet som har preget både den akademiske fagteologien og Den norske kirke sentralt. Ulike former for kontekstuell teologi, tilnærminger inspirert av evangelikal teologi, og tilnærminger orientert mot en mer folkekirkelige og sakramental tradisjon, preger således trosopplæringen på lokalplan. Samtidig peker elementer i vårt materiale mot at

trosopplæringen bidrar til en lokal reforhandling av tradisjonelle teologiske tilnæringsmåter. For eksempel er den lavkirkelige vekkelsestradisjonens fokus på en bevisst trosavgjørelse sterkt nedtonet i vårt materiale – også der en ellers synes å være inspirert av denne tradisjonen. På lignende vis er den skandinaviske folkekirketeologiens vektlegging av troens «passiv-individuelle» karakter supplert med en mer kollektiv og performativ trosforståelse, med fokus på å gjøre barn og unge til kompetente deltagere i kirkens tro og tradisjon. Disse tendensene til lokal reforhandling av de spenningene som har kjennetegnet den teologiske samtalen i Den norske kirke, representerer slik vi ser det interessante funn som det er grunn til å forske videre på.

#### **4.2. Fortsatt fokus på det kognitive trosinnholdet**

Ved siden av det lokale mangfoldet har trosopplæringen i Den norske kirke de senere årene vært preget av at sosiokulturelle perspektiver har fått stort gjennomslag. Ikke minst er *Plan for trosopplæring* kjennetegnet av at den tradisjonelle tilegnelsesmodellen er supplert med en sosiokulturell læringsforståelse. Trosopplæring handler i planen følgelig ikke bare om å formidle *Kirkens tro og tradisjon* ved hjelp av kognitivt orienterte pedagogiske praksiser. Den skal også gi *Livsmestring og livstolkning* og opplæring i *Kristen tro og praksis*, gjennom aktiv deltagelse i menighetens praksisfellesskap (*Plan for trosopplæring*, 2010, s. 14). Hva skjer så med formidlingen av det kognitive trosinnholdet, det troen tror på, det som særlig ble etterlyst av evalueringsforskere i trosopplæringens oppstartsfasen (se for eksempel Hegstad, 2008, s. 79)?

Vårt materiale viser at det å formidle de kognitive aspektene ved troen utgjør et sentralt element i den lokale trosopplæringspraksisen. Selv om vi har undersøkt tiltak som har et uttalt breddefokus, er likevel de trosopplæringsansatte opptatt av å gi deltagerne kunnskap om sentrale sider ved troen. Særlig i det vi har kalt «budskaps-teologien», står idealet om kunnskapsformidling sterkt. Her knyttes troen på Jesus eksplisitt til at en har kunnskap om hvem Bibelen sier at Jesus er. Riktignok orienterer kunnskapsformidlingen seg i vårt materiale mer mot bibelfortellinger enn mot dogmatiske sammenfatninger av trosinnholdet. Det stoffet som tradisjonelt ble ivaretatt av undervisningen i katekismen har slik sett fått en mindre fremtredende plass enn tidligere.<sup>14</sup> Når dette er sagt fokuserer også formidlingen av bibelstoffet på å gi deltagerne grunnleggende kunnskap om det kristne trosinnholdet. Dermed ivaretar fokuset på bibelfortellingene noe av den kunnskapsfunksjonen katekismeundervisningen tidligere hadde. Trykket på sosiokulturelle læringsperspektiver har etter vårt materiale å dømme med andre ord ikke fortrenget den tradisjonelle tilegnelsesorienterte kunnskapsformidlingen.

Et fortsatt fokus på det kunnskapsmessige trosinnholdet er slik vi ser det nødvendig om trosopplæringen skal oppfylle sitt formål om å gi kjennskap til den treenige Gud (*Plan for trosopplæring*, 2010, s. 4). Det kognitive trosinnholdet har i den lutherske tradisjonen vært en selvsagt del av opplæringen i kristen tro. Selv om det er grunn til å problematisere et ensidig kognitivt fokus, er det samtidig grunn til å fastholde nødvendigheten av en trosopplæring som tar de kunnskapsmessige sidene ved troen på alvor. I en tid hvor kunnskap om religion er avgjørende for å forstå det samfunnet vi lever i, er det viktig at også Kirken bidrar til å gi deltagerne i trosopplæringen nødvendig kunnskapen om hva kristen tro dreier seg om.

---

<sup>14</sup> Det er imidlertid grunn til å tro at fokuset på mer dogmatisk orienterte sammenfatninger av troen er sterkere fremme i trosopplæringstiltak som retter seg mot eldre barn og unge, eller strekker seg over mer tid, som for eksempel konfirmantundervisningen.

Tendenser i vårt materiale peker samtidig på et behov for å se på hvordan kunnskapsformidling kan bli bedre integrert i trosopplæringen. Slik de trosopplæringsansatte vi har intervjuet beskriver det er det en kompleks prosess som ligger til grunn for utformingen av innholdet i de ulike trosopplæringstiltakene. Ikke bare skal de enkelte tiltakene i tråd med planverktøyet reflektere ulike aspekter i trosopplæringen (*Kirkens tro og tradisjon, Kristen tro i praksis, Livstolkning og livsmestring*). Med litt ulik vektning trekker de trosopplæringsansatte også fram hvordan eksempelvis kirkeår, kirkerom og til en viss grad også ressursene i ressursbanken legger premisser for hvordan innholdet i trosopplæringstiltakene blir formatert lokalt. Som et resultat av denne komplekse prosessen blir kunnskapsinnholdet i de ulike trosopplæringstiltakene ofte definert i relativt generelle og vage vendinger. Hvorvidt dette er et problem, kan selvsagt diskuteres. Det er etter vårt skjønne gode grunner for å forstå teologien i trosopplæringen som flerstemmig, dynamisk og i god forstand «stykkevis». Det er samtidig ingen motsetning mellom en dynamisk og flerstemmig teologiforståelse og det å gjøre en jobb for å tydeliggjøre kunnskapsmålene i de ulike trosopplæringstiltakene. Tvert imot vil en slik tydeliggjøring kunne bidra positivt i fremforhandlingen av lokale former for trosopplæringsteologien, og – i tråd med pedagogisk forskning – bidra til å fremme læring.

Konkret betyr dette at en på ulike nivåer i Den norske kirke bør se nærmere på hvordan samspillet mellom nasjonal plan, planverktøyet og ressursene i ressursbanken kan gi bedre hjelp til å tydeliggjøre kunnskapsinnholdet i de ulike tiltakene. Ikke minst bør en vurdere hvordan konsepter som *Lys våken* og *Tårnagenthelg* kan utformes slik at de gir bedre hjelp til å formulere konkrete læringsmål for de ulike tiltakene – hvor de ulike aspektene i trosopplæringen blir satt i sammenheng med hverandre. Dette vil også kunne bidra til at det blir lettere å legge til rette for en god indre progresjon i trosopplæringen. Det vi etterlyser er ikke en strømlinjeforming eller sentralisering av det teologiske innholdet i trosopplæringen. Det er heller at de trosopplæringsansatte får de verktøyene de trenger for å tydeliggjøre lokalt framforhandlede former for trosopplæringsteologi.

Et annet element vi mener det er grunn til å se nærmere på er hvordan formidlingen av det kognitive trosinnholdet kan knytte bedre an til det deltagerne i trosopplæringen har lært fra før. Ikke minst er det grunn til å se nærmere på hvordan trosopplæringen i større grad kan kobles opp mot skolens undervisning. I rapporten *Bibelen i utvalgte lokale trosopplæringsplaner i Den norske kirke* etterlyses det en tydeligere kobling til barnehagens og skolens nasjonale planer i de lokale trosopplæringsplanene (Joachimsen, Midttun & Sødal Tveito, 2018 s. 131). I vårt materiale ser vi den samme tendensen: Trosopplæringen relateres bare unntaksvis til den undervisningen skolen gir. Slik vi ser det er det et viktig teologisk anliggende å fastholde at troens kognitive innhold lar seg artikulere på en måte som gjør det mulig å sette det i dialog med andre tradisjoners trosoverbevisninger, religiøse så vel som ikke-religiøse. Vi vil derfor slutte oss til oppfordringen gitt i rapporten *Bibelen i utvalgte trosopplæringsplaner i Den norske kirke*, om å tenke gjennom hvordan forholdet mellom trosopplæringen og undervisningen i skolen kan utnyttes bedre.

#### **4.3. Kirkens tro i praksis – og andre praksiser**

Som nevnt ovenfor har trosopplæringen de siste årene vært preget av det som kan kalles en sosiokulturell vending, hvor læring ikke utelukkende blir forstått som kognitiv kunnskapstilegnelse men også som deltagelse i ulike former for praksisfellesskap. Våre intervjuer og feltobservasjoner bekrefter at det å lære barn og unge «å gjøre troens ting» utgjør et sentralt element i trosopplæringen. I alle menighetene vi har gjort feltbesøk i, legges det vekt på å gi opplæring i hvordan troen utøves. Etter vårt materiale å dømme, tenes det bønne-lys, synges det salmer, og feires det gudstjenester over en lav sko i Den norske kirkes

trosopplæring. Særlig i det vi har kalt «fellesskaps-teologien» og «tradisjons-teologien», vies praksisdimensjonen stor oppmerksomhet. Her knyttes trosopplæring opp mot det å gjøre barn og unge til kompetente deltagere i kirkens tro og tradisjon, ved å gi dem opplæring i hvordan sentrale trospraksiser utføres.

Det å gi barn og unge innføring i *Kirkens tro i praksis* er nødvendig om trosopplæringen skal oppfylle sin målsetting om å vekke og styrke kristen tro (*Plan for trosopplæring*, 2010, s. 4). Gjenopplæringen av troens praksisdimensjon gjenspeiler en generell vending mot det kroppslige og rituelle, også innenfor den akademiske fagteologien. Etter vårt skjønn er dette et viktig korrektiv til en ensidig kognitivt orienterte trosforståelsen, som har satt sitt preg på deler av den protestantiske kristendomsforståelsen.

Det er samtidig grunn til å se nærmere på hvordan forholdet mellom det «å gjøre troens ting», og det å gjøre «andre ting» blir forstått i trosopplæringen. I en artikkel om teologien i trosopplæringen beskriver Elisabeth Tveito Johnsen (2015) hvordan etterlysningen etter teologisk innhold og særegne kirkelige praksiser har ført til at disse delene av trosopplæringen har blitt framforhandlet som dens «egentlige» innhold. De delene som ikke bidrar til en særegen kristen sosialisering, men tvert imot inngår som elementer også i ikke-kirkelige fritidsaktiviteter, får ifølge Tveito Johnsen liten plass (2015, s. 140). Dette betyr selvsagt ikke at slike elementer utelates fra trosopplæringen. Det er heller slik at de ikke omtales i planene – med den mulige effekt at det over tid blir «mer Bibel, bønn og gudstjeneste» og mindre «klatrevegg, boller og papegøyer» (s. 142).

Noe av denne tendensen til å fokusere på de særegne kirkelige praksisene som den «egentlige» praksisdimensjonen i trosopplæringen finner vi også igjen i vårt materiale. Når de trosopplæringsansatte blir bedt om å si noe om hvilke av aktivitetene i *Lys våken* og *Tårnagenthelg* som tydeligst formidler tiltakets overordnede budskap, skiller de for eksempel flere steder mellom aktiviteter som er viktige for å rekruttere og/eller skape trygghet, og aktiviteter som formidler trosopplæringens innhold. Hobby-aktiviteter av ulikt slag, måltider, tur i kirketårnet og så videre, er med fordi de er morsomme og rekrutterende, men uten å bidra til trosopplæring i kvalifisert forstand. Det å feire gudstjeneste, fortelle bibelfortellinger og syng salmer regnes på sin side som trosopplæring i kvalifisert forstand. Med en slik logikk oppstår det et skille mellom det en kan kalle de «egentlige» trospraksisene og andre praksiser, hvor disse andre praksisene først og fremst tillegges en instrumentell verdi i forhold til formålet med trosopplæringen. En slik tendens er problematisk fordi den bidrar til å frata en rekke av de aktivitetene som inngår i trosopplæringen teologisk egenverdi. Trosopplæringen risikerer dermed å bli innelukket i en egen livssfære.

Det finnes i materialet vårt imidlertid også eksempler på at forholdet mellom trospraksiser og andre praksiser blir forstått annerledes. Ikke minst i det vi har kalt «tradisjons-teologien» legger en vekt på at det ikke finnes noe skille mellom de særegne kristne trospraksisene og andre aktiviteter. Hverdagslige praksiser som å spise sammen, se en film med en viss lokal forankring, eller delta på kirkekaffe, regnes som konstituerende elementer i trosopplæringstiltaket, på lik linje med salmesang og tenning av lys i lysgloben.

Vi mener en slik integrering av trospraksiser og andre praksiser representerer et viktig innspill til det videre arbeidet med trosopplæringens teologi. Gjennom erfaringsutveksling kan en for eksempel tematisere hvordan også ikke-kirkelige og hverdagslige aktiviteter kan tenkes inn som med-konstituerende elementer i de ulike trosopplæringstiltakene. I dette arbeidet er det



etter vårt skjønne gode grunner til å integrere skapelses- og frelsesteologiske perspektiver, og slik ivareta en fruktbar dialektikk mellom «det hellige» og «det alminnelige».

#### **4.4. Kontekstens betydning og dialogens muligheter**

Ved siden av fokuset på å formidle det kristne kjernebudskapet og «å gjøre troens ting», er trosopplæringen også preget av at kontekstens betydning og dialogens muligheter blir løftet fram. I *Plan for trosopplæring* legges det for eksempel vekt på at trosopplæringen i den enkelte menighet skal utvikles ut fra lokale behov og forutsetninger (s. 4). Samtidig understrekes det at trosopplæringen skal bidra til livstolkning og livsmestring ved å knytte an til barn og unges livssituasjon (s. 14), og at menigheten er et lærende fellesskap hvor alle har noe å lære av hverandre (s. 8). Også i vårt materiale finner vi eksempler på hvordan ulike former for kontekstuell bevissthet og dialogisk orientering kan komme til uttrykk i trosopplæringen. Ikke minst i det vi har kalt «kontekst-teologien» står idealene om lokal forankring og dialog sentralt. Her er det en uttalt målsetting å bedrive en kontekstuell trosopplæring, som står i dialog med de som deltar på trosopplæringstiltakene, og med lokalmiljøet for øvrig.

Slik vi ser det representerer bevisstheten om kontekstens betydning og dialogens muligheter et nødvendig perspektiv i det videre arbeidet med å utvikle trosopplæringen i Den norske kirke. De innsiktene ulike former for kontekstuell og dialogisk teologi har bragt til torgs de siste tiårene utgjør fruktbare impulser for å ivareta det *Plan for trosopplæring* omtaler som trosopplæringens stedegenhet (s. 7). Fokuset på å formidle det kognitive trosinnholdet, og på å lære barn og unge å praktisere kristen tro, må etter vårt skjønne kombineres med en bevissthet om at dette alltid skjer innenfor bestemte kontekster, ut fra bestemte perspektiver. En kontekstuell og dialogisk orientert trosopplæring er nødvendig for å motarbeide at trosopplæringen blir innesluttet og selvsentrert.

Med dette som utgangspunkt mener vi det er grunn til å se nærmere på hvordan kontekstuelle og dialogiske anliggender kan styrkes i trosopplæringen. I flere av menighetene vi har gjort feltbesøk i, er sentrale sider ved den lokale konteksten lite tematisert. Dette inntrykket bekreftes av at forskjellene mellom de ulike tiltakene synes å være mer et resultat av de trosopplæringsansattes pedagogiske og teologiske preferanser, enn av ulikheter i konteksten. Vi mener derfor en på ulike nivåer i Den norske kirke bør legge til rette for at erfaringer fra arbeid med å forankre trosopplæringen i lokal kontekst, blir delt og diskutert. Ikke minst er det viktig å reflektere over hva som må til for at ressursbanken og føringene i den nasjonale planen kan bidra til å fremme stedegengjøringen av trosopplæringsteologien. Vi vil i denne forbindelse også peke på behovet for å fortsette arbeidet med å integrere (religions)dialogiske perspektiver i trosopplæringen, slik dette for eksempel kommer til uttrykk i ressursmaterieell om antisemittisme, muslimfiendtlighet og rasisme mot rom til bruk i Den norske kirke (Mellomkirkelig råd, 2013). En trosopplæring i et flerkulturelt og flerreligiøst samfunn som vil ta sin kontekstuelle forankring på alvor, kommer slik vi ser det ikke utenom å la møtet med andre religioner få prege trosopplæringen.

Ved siden av den kontekstuelle forankringen, bør også den dialogiske orienteringen i trosopplæringen styrkes. Selv om det finnes gode eksempler på at deltagerne får komme til orde på egne premisser og gå i dialog med hverandre og med de trosopplæringsansatte, er det likevel en tendens i materialet til at læringsprosessen går én vei, fra de trosopplæringsansatte til de lærende. Deltagerne får dermed i litt for liten grad være med å (re)formulere teologiske innsikter, eller nytolke etablerte praksisformer. Med utgangspunkt i denne observasjonen ser vi et stort behov for en fagutvikling som styrker de dialogiske aspektene i trosopplæringen.

Konkret kan dette handle om å legge til rette for en erfaringsutveksling med fokus på dialogiske trosopplæringsaktiviteter. En av de mest eksplisitt dialogisk orienterte aktivitetene i vårt materiale er den såkalte «Gudsrike-leken» i Østby menighet. Her gjorde et pedagogisk gjennomarbeidet opplegg det mulig å få til en dialogsituasjon hvor trosopplæringsansatte og trosopplæringsdeltagere i fellesskap framforhandlet teologi. Vi tror erfaringsdeling knyttet til slike og lignende pedagogiske opplegg, vil kunne bidra til å styrke den dialogiske orienteringen i trosopplæringen.

Ut over dette vil vi oppfordre aktuelle aktører til å se på hvordan innsikter fra kontekstuelle teologier som for eksempel feministisk teologi, urfolksteologi og funksjonshemmingsteologi kan komme til orde i den pågående fagutviklingen i trosopplæringen. Selv om vi i liten grad har gjort dette til et selvstendig tema i analysene våre, mener vi trosopplæringsfeltet vil kunne ha stort utbytte av å gå i tettere dialog med disse og andre former for kontekstuell teologi. I arbeidet med å realisere målsettingen om at trosopplæringen skal være *for alle* (Plan for trosopplæring, 2010, s. 28), vil både kjønns-, urfolks- og funksjonshemmingsperspektiver kunne gi viktige innspill (jf. også Fagermoen, 2015, s. 50 – 53). En slik dialog vil kunne bidra både til å oppdatere den akademiske fagteologien på utfordringer som rører seg i trosopplæringsfeltet, og oppdatere trosopplæringsfeltet på innsikter hentet fra den pågående fagteologiske samtalen.

# Litteraturliste

---

- Afdal, G. (2013). *Religion som bevegelse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Atkinson, P. & Delamont, S. (2005). Analytic Perspectives. In N. Denzin & Y. S. Lincoln (Red.). *The Sage handbook of Qualitative research*. (s. 821-840). London: Sage Publications.
- Bevans, S. B. (1992). *Models of contextual theology*. New York: Orbis books.
- Botvar, P. K., Haakedal, E. & Kinserdal, F. (2013). *Når porten gjøres vid. Evaluering av trosopplæringens breddetiltak*. (KIFO Rapport 2013:2). Hentet fra [http://www.kifo.no/wp-content/uploads/2016/09/Nar-porten-gjores-vid\\_KIFO-Rapport-2013\\_til-web.pdf](http://www.kifo.no/wp-content/uploads/2016/09/Nar-porten-gjores-vid_KIFO-Rapport-2013_til-web.pdf)
- Bryman, A. (2012). *Social research methods* (4th ed.). Oxford, UK: Oxford University Press.
- Det teologiske menighetsfakultetet. (2015). *Evalueringforskning på Trosopplæringsreformen i Den norske kirke. Tilbud*. Oslo: Det teologiske menighetsfakultetet.
- Fagerli, B., Grung, A. H., Kloster, S. T. & Onsrud, L. M. (2016). *Dialogteologi på norsk*. Oslo: Verbum.
- Fagermoen, T. (2015). Hvilken kirke? Læring for hvem? Læringsteori, kirkeforståelse og tilrettelagt trosopplæring. I L. G. Engedal, T. Fagermoen & A. Sandsmark (Red.), *Trosopplæring for alle? Læring, tro og sårbare unge* (s. 31-54). Oslo: IKO-forlaget.
- Fretheim, K., Lorentzen, H. & Mogstad, S. D. (2016). *Felleskap og organisering. Frivillig innsats i kirkens trosopplæring*. Oslo: Iko-forlaget.
- Fuglseth, K., Haakedal, E. & Schmidt, U. (2012). *Lokale trusopplæringsplanar. Innhold og prosess*. (KIFO Rapport 2012: 3). Hentet fra [http://www.kifo.no/wp-content/uploads/2016/09/Lokale-trusopplaeringsplanar\\_KIFO-Rapport-2012\\_3.pdf](http://www.kifo.no/wp-content/uploads/2016/09/Lokale-trusopplaeringsplanar_KIFO-Rapport-2012_3.pdf)
- Gadamer, H.-G. (1975). *Truth and method* (2nd ed.). London: Stagbooks.
- Hauglin, O., Lorentzen, H. & Mogstad, S. D. (2008). *Kunnskap, opplevelse og tilhørighet. Evaluering av forsøksfasen i den norske kirkes trosopplæringsreform*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hegstad, H. (2008). Teologien i reformen. I O. Hauglin, H. Lorentzen & S. D. Mogstad (Red.), *Kunnskap, opplevelse og tilhørighet. Evaluering av forsøksfasen i Den norske kirkes trosopplæringsreform*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hegstad, H. (2009). *Den virkelige kirke. Bidrag til ekklesiologien*. Trondheim: Tapir forlag.
- Henriksen, J.-O. (2007). *Teologi i dag. Samvittighet og selvkritikk*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Joachimsen, K., Midttun, A. & Sødal Tveito, H. B. (2018). *Bibelen i utvalgte lokale trosopplæringsplaner i Den norske kirke*. MF-rapport.

- Kristiansen, R. E. (1996). *Religion i kontekst. Bidrag til nordnorsk teologi*. Oslo: Norges forskningsråd.
- Kristiansen, R. E. (2005). *Samisk religion og læstadianisme*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Lappegaard, S. (1988). Folkekyrkjeteologi. I B. Sandvik (Red.), *Folkekirken – status og strategier* (s. 107-131). Oslo: Den norske kirkes presteforening.
- Malmbekk, S. & Wigum, F. (Red.). (1999). *Vårherres verden. En bok om kirke og gudstro i Nord-Norge gjennom 1000 år*. Oslo: Den norske kirkes presteforening.
- Mellomkirkelig råd. (2013). «Homo-hore-jøde-terrorist-svarting»-sier vi. *Et ressursmaterieell om antisemittisme, muslimfiendtlighet og rasisme mot rom til bruk i Den norske kirke*. Oslo: Mellomkirkelig råd.
- Myhre-Nielsen, D. (1998). *En hellig og ganske alminnelig kirke. Teologiske aspekter ved kirkens identitet i samfunnet*. Trondheim: Tapir akademisk.
- Paavola, S. & Hakkarainen, K. (2005). The knowledge creation metaphor – An emergent epistemological approach to learning. *Science & Education*, 14(6), 535-557.
- Plan for trosopplæring. (2010). *Gud gir – vi deler*. Oslo: Kirkerådet.
- Repstad, P. (2010). Bruksteologi, sosial kontekst og endring. I P. Repstad (Red.), *Norsk bruksteologi i endring. Tendenser gjennom det 20. århundre* (s. 9-32). Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Sfard, A. (1998). On two metaphors for learning and the dangers of choosing just one. *Educational Researcher*, 27(2), s. 4-13.
- Tveito Johnsen, E. (2015). Teologi som ulike biter og deler. Ti år med trosopplæring i Den norske kirke. *Prismet forskning*, 66(3), 125-144.

# Vedlegg 1: Intervjuguide

---

## **Fokus 1: Veien frem mot Lys Våken/Tårnagenthelg**

1. Er det noen du vil legge til?
2. Er det noen du vil ta bort?
3. Rangere bilder etter viktighet for planlegging av innhold
  - a. Er det noen som har vært spesielt viktige i arbeidet med tiltaket? Hvorfor?
  - b. Er det noen som ikke har vært spesielt viktige?
4. Finnes det ulike stemmer her?
  - a. Er det noen som står i konflikt med hverandre?
  - b. Hva sier de ulike stemmene, og kan du rangere?

## **Fokus 2: Selve Lys Våken/ Tårnagenthelg**

1. Når du ser på alle aktivitetene samlet, hva er hovedbudskapet i opplegget?
2. Formidler alle aktivitetene like mye?
  - a. Hvorfor tenker du at de du har valgt formidler mer?
  - b. Hvordan bidro denne aktiviteten til det overordnede målet med tiltaket?
3. Formidler aktivitetene det samme?
  - a. Kan du gruppere ut fra det du tenker de formidler?
4. Hvilke aktiviteter er skapt lokalt, og hvilke er mer inspirert fra konseptet?

## **Fokus 3: Oppfølgingsspørsmål**

1. Hva vil du at barna skal sitte igjen med? (hovedbudskap)
  - a. Er det i tråd med konseptet som finnes?
2. Hvordan tenker du at barna lærer det du ønsker å formidle best?
3. Endret innholdet seg i møte med barna?
4. Kan du si noe om forholdet mellom dette konseptet og andre trosopplæringstiltak?
5. Fortell om barnegruppa
  - a. Hvem kommer?

